

FINANCIËEL JAARVERSLAG 2018

- VERENIGING NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ VOOR DE MENSENRECHTEN
- STICHTING NJCM-BOEKERIJ

Inhoudsopgave

Voorwoord van de penningmeester	3
---------------------------------	---

Jaarrekening Vereniging NJCM

Balans per 31 december 2018	8
-----------------------------	---

Staat van baten en lasten over 2018	9
-------------------------------------	---

Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten	10
--	----

Begroting en realisatie 2018, begroting 2019 en 2020	14
--	----

Toelichting op de begroting	15
-----------------------------	----

Jaarrekening Stichting NJCM-Boekerij

Balans per 31 december 2018	17
-----------------------------	----

Staat van baten en lasten over 2018	18
-------------------------------------	----

Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten	19
--	----

Begroting en realisatie 2018, begroting 2019 en 2020	22
--	----

Toelichting op de begroting	23
-----------------------------	----

Inhoudelijk jaarverslag NJCM 2018	24
--	-----------

Voorwoord van de penningmeester

Introductie

Dit is het financiële jaarverslag van de rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (de “Vereniging NJCM”) over het jaar 2018. Hierbij is gevoegd het financiële jaarverslag 2018 van de Stichting NJCM-Boekerij. De functie van penningmeester van deze rechtspersonen wordt door één persoon vervuld. De bedoeling van dit jaarverslag is de leden, donateurs, subsidiegevers, fondsen, sponsors en andere belangstellenden van de Vereniging NJCM te informeren over de financiële gang van zaken in het afgelopen jaar.

Omdat voorafgaand aan de ledenvergadering op 11 april 2019 geen kascommissie kon worden gevormd, is in de vergadering slechts voorlopig en onder voorbehoud van een positieve verklaring van de kascommissie decharge aan het bestuur verleend. Na de ledenvergadering is alsnog een kascommissie gevormd. De kascommissie heeft geadviseerd om ook de cijfers van de projecten PILP en PBC (hierna gezamenlijk te noemen ‘Projecten’) in het jaarverslag van de Vereniging NJCM op te nemen, zodat een volledig inzicht in de cijfers van de vereniging wordt gegeven. Dit advies is opgevolgd en daardoor is het jaarverslag op een aantal punten aangepast.

Inhoudelijk jaarverslag

De financiële jaarverslagen van de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij laten zich het beste lezen in samenhang met een overzicht van de activiteiten van deze twee rechtspersonen. Het inhoudelijk jaarverslag van de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij over 2018 is daarom toegevoegd aan de financiële jaarverslagen 2018. Het inhoudelijk jaarverslag 2018 werd bovendien midden 2019 gepubliceerd in het *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten/NJCM-Bulletin* (“NTM”). Alle leden ontvangen het NTM.

Samenstelling en controle

Evenals voorgaande jaren zijn de financiële jaarverslagen van de Vereniging NJCM en van de Stichting NJCM-Boekerij samengesteld met behulp van een extern administratiekantoor. Dit was, net als de afgelopen jaren, Hendriks Belastingadviseurs B.V. te Rijswijk. Dat kantoor heeft ook administratieve assistentie verleend, waaronder diensten op het gebied van de belastingaangifte en de salarisadministratie. Het kantoor hanteert voor ons een ‘zacht’ tarief. De externe administrateur heeft een samenstellingsverklaring afgegeven. Het financiële jaarverslag van de vereniging over 2018 is verder gecontroleerd door een kascommissie die elk jaar specifiek daarvoor wordt aangezocht. De kascommissie heeft een advies afgegeven waaruit blijkt dat bij de controle van de jaarrekening vanuit de stukken in de administratie geen noemenswaardige bevindingen zijn te rapporteren.

Beleid

Het beleid van de besturen van de Vereniging NJCM en van de Stichting NJCM-Boekerij is er op gericht dat deze rechtspersonen jaarlijks een neutraal resultaat hebben. Aangezien de continuïteitsreserve van de Vereniging NJCM op EUR 100.000,- kan worden gehandhaafd en deze binnen de normering van voormelde VFI ligt wordt een eventueel positief resultaat toegevoegd aan de reserves. Het resultaat van beide rechtspersonen wordt voor een aanzienlijk deel bepaald door de uitgave *Nederlands Tijdschrift voor de*

Mensenrechten/NJCM-Bulletin. De drukkosten komen voor 85% voor rekening van de Vereniging NJCM en voor 15% voor rekening van de Stichting NJCM-Boekerij. Deze kosten zijn dit jaar hoger geweest dan was gebudgetteerd op basis van de voorafgaande jaren.

Resultaat

De Vereniging NJCM heeft het jaar voor wat betreft haar normale exploitatie met een aanzienlijk positief resultaat afgesloten (€ 11.096). Het positief resultaat is met name het gevolg van de in rekening gebrachte *overhead charge* voor de projecten PILP en PBC. Deze *overhead charge* is in rekening gebracht vanwege met name de ondersteuning die door de Vereniging NJCM is geboden. Dat betreft zowel ondersteuning door het secretariaat en de uitvoerend directeur als het bestuur.

Verder, in de *overhead charge* 2018 is een deel opgenomen dat ziet op de ondersteuning die in 2017 is geboden, maar waarvoor in het boekjaar 2017 nog geen doorbelasting had plaatsgevonden.

Het positieve resultaat komt ten gunste van de bestemmingsreserve.

Resultaat Stichting NJCM-Boekerij over 2018

De Stichting NJCM-Boekerij heeft dit jaar een negatief resultaat groot € -455 (2017: € -3.139). Het negatieve resultaat over 2018 komt ten laste van de continuïteitsreserve. Zie voor een nadere toelichting het financiële jaarverslag van de Stichting NJCM-Boekerij.

Projecten: Communicatie, PBC en PILP

In 2016 en 2017 is van een fonds een eenmalige donatie (totaal groot USD 45.000; € 39.972,17) ontvangen die uitsluitend diende te worden aangewend om onze communicatie te verbeteren en om leden te werven (Project Communicatie). Deze kosten zijn thans vrijwel geheel uitgegeven. Het restant, groot € 2.510,- is gereserveerd.

De inkomsten en uitgaven met betrekking tot twee specifieke NJCM-projecten, *Pro Bono Connect - Clearinghouse* ("PBC-CH") en *Public Interest Litigation Project* ("PILP"), worden net als de voorgaande jaren apart van de administratie van de Vereniging NJCM geadmistreerd. Dit houdt verband met het feit dat elk van deze twee projecten volledig zelfstandig wordt gefinancierd door diverse externe partijen en dat die partijen ook een eigen financiële verantwoording eisen. Daarom is in goed overleg met de externe administrateur gekozen voor een gescheiden administratie. De financiële verantwoording werd gelet op het voorgaande tot dit boekjaar altijd buiten het jaarverslag gehouden. Het bestuur heeft er - mede op advies van de kascommissie - voor gekozen om vanaf het boekjaar 2018 de financiële verantwoording van beide projecten in het jaarverslag op te nemen. Alle lasten voor elk project zijn in 2018 rechtstreeks geboekt ten laste van het specifiek voor dat project verkregen fonds. De organisatie van de Vereniging NJCM wordt door deze projecten in beginsel beperkt belast. De betrokkenheid van twee personeelsleden (de uitvoerend directeur en de interne administrateur) specifiek voor het PILP werd tot het einde van het boekjaar 2017 vergoed vanuit het projectfonds. Dit is vanaf 1 september 2017 niet meer het geval voor de uitvoerend directeur. Gedacht werd dat deze ondersteuning niet meer nodig was in verband met de groei van het team dat zich inzet voor het PILP. Achteraf is gebleken dat zowel over 2017 als over 2018 wel degelijk sprake is geweest van een substantiële bijdrage. Deswege is – zoals al aangekondigd in het

voorwoord van de jaarrekening 2017 – een zogenaamde *overhead charge* in rekening gebracht. Ook voor PBC is een – beperktere – *overhead charge* in rekening gebracht.

PBC-CH

Begin 2016 is PBC-CH informeel gelanceerd nadat in 2015 door de Vereniging NJCM ‘marktonderzoek’ was gedaan naar de mogelijkheden om een *clearinghouse* naar buitenlands model op te zetten in Nederland. De specifiek voor dat doel ontvangen donaties en de gemaakte onderzoekskosten zijn in dat jaar via de algemene administratie van de Vereniging NJCM gelopen. Sinds begin 2016 worden de kosten van PBC-CH door 13 participerende (grote) advocatenkantoren gedragen. Deze kantoren hebben zich bereid verklaard om het *clearinghouse* gedurende een *pilot* van drie jaar (2016-2019) te financieren en actief te participeren in de activiteiten. PBC-CH is actief als bemiddelaar bij pro bono-werk: het begeleidt NGO’s (waaronder onze eigen organisatie, in het bijzonder ook het PILP) in het formuleren van verzoeken om rechtshulp en bevordert bij participerende advocatenkantoren de bereidheid deze verzoeken pro bono (dus kosteloos) op te pakken. In 2018 is geëvalueerd en besloten om deze activiteit voort te zetten binnen het verband van het NJCM. Inmiddels wordt het project gedragen door 15 kantoren.

PILP

Het PILP is in mei 2014 voor de duur van twee jaar gestart als een pilot. Het project werd in die fase geheel gefinancierd door een externe buitenlandse donateur. Over die periode is separaat aan deze partij rekening en verantwoording afgelegd middels een voorgeschreven *reporting format*. Vanaf mei 2016 is het PILP voor drie jaar voortgezet (“pilot 2”). Dit is mogelijk gemaakt door drie externe financiers (voor het merendeel Nederlandse fondsen). Een van deze Nederlandse fondsen heeft een additionele gebonden donatie gedaan die uitsluitend kon worden aangewend voor de kosten van een externe consultant. Deze heeft onderzocht hoe het PILP vanaf mei 2019 een vervolg kan krijgen. Er worden thans stappen gezet om financiering voor deze derde ronde te verkrijgen.

Vooruitblik 2019

Het positieve resultaat doet niet af aan de zorg die de penningmeester – en met hem het bestuur – heeft over de financiële situatie van de vereniging.

Die zorg is het gevolg van de structureel lagere inkomsten uit subsidies enerzijds en jaarlijks stijgende kosten voor de drukkosten en salaris anderzijds.

Ten aanzien van de subsidies is in het vorige jaarverslag opgemerkt dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken in 2016 heeft bepaald dat zij niet langer een jaarlijkse exploitatiesubsidie te willen verstrekken, maar wel open zou staan voor subsidieverstrekking op projectbasis. Het bestuur heeft daarover met het Ministerie in 2016 overleg gevoerd, dat er in resulteerde dat een subsidie betaald werd in 2016 groot € 15.903, een hoger bedrag dan de voorgaande jaren. In het jaarverslag 2016 is daarover vermeld: “*Deze bate was in 2016 eenmalig verhoogd in verband met eerdere kortingen.*” Dat bleek echter niet de (enige reden) voor de hoogte van het in 2016 van dat Ministerie ontvangen bedrag, omdat dat bedrag - naar later duidelijk is geworden - voor drie jaar (2016-2018) was bestemd. In de jaarrekening 2016 is dit gehele bedrag dus direct als bate genomen. Het gevolg is dat zowel in 2017 als in 2018 de totale subsidie-ontvangsten slechts EUR 34.087,- bedroegen. Dit betreft de subsidie van het Ministerie van Justitie & Veiligheid ad EUR 23.087,44, en van het Ministerie van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties ad EUR 11.000,-. De Vereniging NJCM is blijvend in overleg met de drie ministeries over de toekomstige subsidiemogelijkheden.

Ten aanzien van de stijgende kosten inzake salaris (exclusie Projecten) zullen vooralsnog geen maatregelen worden genomen. De stijging is met name het gevolg van stijgende vaste lasten (sociale lasten, inflatiecorrectie, etc.). Er heeft geen uitbreiding van uren plaatsgehad. Ten aanzien van de drukkosten zal worden geprobeerd om deze naar beneden bij te stellen door het NTM ook digitaal aan te bieden aan de leden.

Ondanks de zorgelijke noot geldt dat ook voor het huidige boekjaar wederom geprobeerd zal worden om zoveel mogelijk activiteiten van het NJCM (ook) financieel mogelijk te maken. Concrete doelen zijn: (i) verder professionaliseren van de organisatie (o.a. met inzet van een tijdelijke kracht), (ii) het continueren van PBC-CH en PILP (administratief en financieel onafhankelijk van de Vereniging NJCM), (iii) het realiseren van evenementen in het kader van de lustrumviering, iv) het mogelijk intensiveren van samenwerking tussen diverse niet-gouvernementele mensenrechtenorganisaties in binnen- en buitenland, en (vi) de intensivering van kennisoverdracht, monitoring van overheden en beleidsbeïnvloeding. Met het oog op deze doelen wordt door de Vereniging NJCM een bestemmingsreserve aangehouden.

Namens het bestuur van de Vereniging NJCM en het bestuur van de Stichting NJCM-Boekerij

Mr. Jos Witteveen

Penningmeester Vereniging NJCM en penningmeester Stichting NJCM-Boekerij

Zwolle, september 2019

JAAARREKENING 2018

van de

Vereniging
NEDERLANDS JURISTEN COMITÉ
VOOR DE MENSENRECHTEN

Balans per 31 december 2018

	31 december 2018	31 december 2017
	€	€
Vlottende activa		
Vorderingen en overlopende activa		
Debiteuren	3.020	1.918
Vooruitbetaalde kosten	1.308	-
Te vorderen posten	58	109
	<u>4.386</u>	<u>2.027</u>
Liquide middelen		
Betaalrekening	25.592	13.880
Spaarrekening	321.000	299.000
	<u>350.978</u>	<u>314.907</u>
Som der vlottende activa		
	350.978	314.907
Kortlopende schulden		
Stichting NJCM-Boekerij	285	23.727
Crediteuren	7.827	9.690
Te betalen loonheffing	7.735	7.525
Te betalen vakantiegeld	9.102	9.184
Project Communicatie OSF	2.510	2.568
Project PILP	189.241	148.606
Project PBC	11.175	1.600
	<u>210.475</u>	<u>203.800</u>
Uitkomst activa min kortlopende schulden	<u>123.103</u>	<u>112.007</u>
Eigen vermogen		
Continuïteitsreserve	100.000	100.000
Bestemmingsreserve	12.007	27.654
Resultaat dit jaar	11.096	-15.647
	<u>123.103</u>	<u>112.007</u>

Staat van baten en lasten over 2018

	2018	2017
	€	€
Baten		
Subsidie, exclusief de projecten	34.087	34.087
Subsidie projecten	223.176	239.520
Contributies	57.625	57.374
PO-punten	1.875	1.275
Donaties	3.717	2.967
Diverse inkomsten	-	585
	<hr/>	<hr/>
	320.480	335.808
Lasten		
Kantoorbehoeften/porti/kopiëren	6.551	8.895
Bijdrage NTM-kosten (85%)	24.322	22.522
Administratiekosten	6.813	5.895
Vergaderkosten	2.588	2.524
Diversen	8.882	16.003
Salarissen NJCM	50.325	75.963
Salarissen i.v.m. projecten	190.972	159.427
Salarisbijdrage Stichting NJCM-Boekerij	-7.991	-7.981
Huisvestingskosten	16.937	14.360
Kosten evenementen en advocaten	3.507	25.326
Reiskosten	6.420	8.435
Communicatieproject OSF	58	20.086
	<hr/>	<hr/>
Som der lasten	309.384	351.455
	<hr/>	<hr/>
Resultaat	<u>11.096</u>	<u>-15.647</u>

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemeen

De Vereniging NJCM heeft krachtens artikel 3 van de statuten als doelstellingen het ontwikkelen, versterken en beschermen van de fundamentele rechten en vrijheden van de mens op nationaal en internationaal niveau en in het bijzonder, onverminderd genoemde doelstellingen, het bevorderen en handhaven van de volgende beginselen:

- de verplichting van de overheid de fundamentele rechten en vrijheden te erkennen en in haar handelen en nalaten te eerbiedigen;
- de mogelijkheid van beroep op de fundamentele rechten en vrijheden tegen particulieren;
- de onafhankelijkheid van de leden van de magistratuur en de advocatuur in hun beroepsuitoefening;
- het recht van een ieder op een eerlijk proces.

2. Toelichting op balans

Algemeen: grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat

De activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij in de toelichting anders vermeld. Baten en lasten worden opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen, tenzij in de toelichting anders vermeld.

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreft doorbetaling salaris in afwachting van ontvangst van vergoedingen wegens zwangerschap van een personeelslid.

Liquide middelen en som der vlottende activa

Specificatie liquide middelen	2018	2017
	€	€
ING Bank 3504090	17.284	7.838
ING Bank 7149595 OSF Communicatieproject	2.510	2.568
ING Bank 7149615 PBC	1.168	1.389
ING Bank 6957764 PILP	4.630	2.085
Totaal betaalrekeningen	<u>25.592</u>	<u>13.880</u>
ING Bank 3504090	83.000	138.000
ING Bank 7149615 PBC	15.000	2.000
ING Bank 6957764 PILP	223.000	159.000
Spaarrekeningen	<u>321.000</u>	<u>299.000</u>

Projecten (kortlopende schulden)

De bedragen bij de drie genoemde projecten zijn verkregen voor de uitvoering van de projecten. Deze bedragen worden in de komende jaren geheel uitgegeven aan de projecten.

Te betalen vakantiegeld (kortlopende schulden)

Betreft het totaalbedrag van de vakantieaanspraken - bestaande uit de opgebouwde rechten over de maanden juni tot

en met december - van de medewerkers van de Vereniging NJCM (exclusief de medewerkers van de Projecten, waaronder JUSTICE) ultimo 2018 € 9.102 (2017: € 9.184).

Continuïteitsreserve (eigen vermogen)

De continuïteitsreserve wordt aangehouden om de continuïteit van de Vereniging NJCM te waarborgen. Hiertoe wordt een zodanige reserve aangehouden dat de Vereniging NJCM bij het onverhoopt wegvallen van substantiële inkomensbronnen nog minimaal één jaar financieel kan blijven functioneren. De daartoe benodigde reserve wordt jaarlijks beoordeeld op basis van de kosten van de werkorganisatie. De continuïteitsreserve ligt onder het niveau dat in de richtlijn Reserves Goede Doelen van de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen (VFI) als maximaal verantwoord wordt geacht. De norm van VFI luidt dat de continuïteitsreserve niet hoger mag zijn dan maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. Deze reserve voor de Vereniging NJCM is in 2013 verhoogd naar € 100.000 om de kosten van 1 jaar te kunnen voldoen zonder andere middelen.

Bestemmingsreserve (eigen vermogen)

De bestemmingsreserve wordt aangehouden met het oog op de langere termijndoelen genoemd in het voorwoord. Per jaareinde 2018 wordt deze reserve aangevuld met het voordelig resultaat over dit boekjaar.

	2018	2017
	<u>€</u>	<u>€</u>
Specificatie bestemmingsreserve		
Balans 1 januari	12.007	27.654
Bij: resultaat boekjaar	11.096	-15.647
Saldo bestemmingsreserve 1 januari volgend jaar	<u>23.103</u>	<u>12.007</u>

3. Toelichting op staat van baten en lasten

Subsidies en fondsen

De Vereniging NJCM heeft in het boekjaar 2018 van het Ministerie van Veiligheid & Justitie en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties subsidie ontvangen met het oog op de dekking van de exploitatiekosten groot € 34.087 (respectievelijk € 23.087 en € 11.000). Het totaalbedrag aan exploitatiesubsidies dat over 2017 werd toegezegd bedroeg € 34.087 (2016 € 51.025; 2015 € 41.846). Deze bate was in 2016 eenmalig verhoogd in verband met eerdere kortingen. De exploitatiesubsidies samen vormen thans iets meer dan 10% van de totale inkomsten.

Het grootste deel van de inkomsten wordt gevormd door de fondsen voor de Projecten met een totaalbedrag in 2018 van € 223.176 (2017 € 239.520). Het overige deel van de inkomsten bestaat uit contributies van de leden van de Vereniging NJCM en overige inkomsten.

Contributies

De in dit boekjaar ontvangen contributies van leden is gesteld op € 57.625 (2017: € 57.374). Tot en met 2015 waren in de post contributies ook additionele bedragen die de leden als een 'verborgen' donatie hadden verstrekt opgenomen. Deze 'verborgen' donaties van leden zijn in 2016 onder de post donaties opgenomen. Het aantal leden is ultimo 2018 iets gedaald tot 1084 (ultimo 2017: 1.104; ultimo 2016: 1.007). Het ledenverloop was als volgt:

Ledenverloop

Aantal leden per 1 januari 2018	1.104
Bij: nieuwe leden	94
Af: uitgeschreven wegens niet betalen of adres onbekend	12
Af: opgezegd	101
	<hr/>
Aantal leden per 31 december 2018	1085

PO-punten

De Vereniging NJCM heeft in 2018 weer een aantal studieavonden georganiseerd waarmee voor advocaten opleidingspunten te behalen waren. Advocaten die opleidingspunten wensten te ontvangen waren voor het bijwonen van de studieavonden cursusgeld verschuldigd. De Vereniging NJCM heeft met de organisatie van studieavonden dit boekjaar € 1.875 (2017 € 1.275, 2016 € 1.325, 2015 € 1.525) aan inkomsten gegenereerd. Dit is een onzekere inkomstenbron voor de Vereniging NJCM.

Donaties

De Vereniging NJCM ontving in 2018 een beperkt aantal donaties, w.o. die uit het diverse donaties, onder meer van de Vriendenloterij (voorheen: Sponsor Bingo Loterij) en van de Stichting Vrienden van het NJCM (€ 900).

Drukkosten NTM

Het NTM wordt uitgegeven door de Stichting NJCM-Boekerij. De Vereniging NJCM heeft de Stichting NJCM-Boekerij in het boekjaar 2018 € 24.322 (2017 € 22.522) betaald voor het drukken en verspreiden van het NTM. Dit is conform tussen de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij bestaande afspraken 85% van de totaal gemaakte drukkosten van de Stichting NJCM-Boekerij.

Salariskosten

Betreft de salarissen, pensioenlasten en aanspraken vakantiegeld van de medewerkers van het NJCM.

	2018	2017
	€	€
Salarissen	216.426	212.383
Sociale lasten	39.301	37.606
Pensioenpremies	4.320	1.052
Ziekengelduitkeringen	-28.642	-27.614
Verzekeringen en Arbo	6.976	8.923
Diverse personeelskosten	2.916	3.040
	<hr/>	<hr/>
	<u>241.297</u>	<u>235.390</u>

Op basis van een tussen de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij bestaande afspraak is dat een gedeelte van de bruto salariskosten (inclusief werkgeverslasten) doorberekend aan de Stichting-Boekerij.

Diversen

Onder de post Diversen vallen de kosten die gemaakt worden voor seminars en vergaderingskosten. In het kader van het nastreven van de doelen van het NJCM zijn de seminars in de regel gratis toegankelijk en zouden ze zelf bedruipend moeten zijn (via PO-punten of sponsoring). Ook vallen onder de post Diversen de kosten voor de tweejarige Thoolen NJCM-Scriptieprijs.

Resultaat

Het resultaat in 2018 valt hoger uit dan andere jaren hetgeen met name wordt veroorzaakt door de in rekening gebrachte *overhead charge* voor de projecten PILP en PBC.

4. Bestuur

Het bestuur bestond in 2018 uit de volgende personen: mr. A.G.P. van den Brandt (voorzitter), mr. H.J.E. Veerbeek (vice- vz), mr. J.D. Witteveen (penningmeester), mr. N. Kesar, mr. drs. J.H. Kruseman en mr. dr. D.S. Misiedjan.

Begroting en realisatie 2018, begroting 2018, begroting 2019 en begroting 2020

	2018	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
	€	€	€	€
Baten				
Subsidie exclusief projecten	34.087	34.000	34.000	34.000
Subsidie Projecten	223.176	223.000	259.800	337.400
Contributies	57.625	55.000	57.000	58.000
PO-punten	1.875	1.000	1.000	1.500
Donaties	3.717	1.000	1.000	2.500
Totaal	320.480	314.000	352.800	433.400
Lasten				
Secretariaatskosten	6.551	6.000	5.000	6.000
Bijdrage NTM-kosten	24.322	22.500	22.500	19.000
Administratiekosten	6.813	7.000	7.000	7.000
Vergaderkosten	2.588	2.500	2.500	2.500
Overige kosten	2.218	2.000	2.000	2.000
Huisvestingskosten	16.937	17.000	18.000	19.000
Diversen	6.664	6.000	6.000	6.000
Salarissen	233.306	250.000	276.800	347.400
Reiskosten	6.420	6.000	6.000	6.000
Overige kosten	3.565	10.000	3.000	13.000
Totaal	309.384	329.000	348.800	427.900
Saldo baten minus lasten	<u>11.096</u>	<u>-15.000</u>	<u>4.000</u>	<u>5.500</u>

Toelichting op de begroting

1. Algemeen

Bij de opstelling van de begrotingen voor de komende jaren is geen rekening gehouden met bijzondere projectsubsidies of andere bijzondere baten. Voor wat betreft de inkomsten en uitgaven voor het *Public Interest Litigation Project* (gestart mei 2014) en het in 2016 gestarte *Pro Bono Connect* project wordt verwezen naar het voorwoord.

2. Baten

In de begroting is rekening gehouden met inkomsten verbonden aan de studieavonden. Advocaten kunnen tegen betaling seminars bijwonen in het kader van de permanente opleiding en daarbij zogenaamde PO-punten halen. Het is de vraag of de Vereniging NJCM als vrijwilligersorganisatie daadwerkelijk in staat zal zijn om voldoende seminars (cursussen) te realiseren. Het streven is om elk jaar per werkgroep een seminar te organiseren, maar dit is niet iets wat het bestuur af kan of wil dwingen. Het moet de werkgroepen vrij staan om zelf de meest geschikte instrumenten te kiezen om hun zorgen te uiten en doelstellingen te behalen. Daarbij wil het bestuur hen niet beperken in hun vrijheid om het onderwerp van een seminar te kiezen, door aan alle seminars het vereiste te koppelen dat ze interessant moeten zijn voor de advocatuur. Deze inkomstenbron is daarom onzeker.

De seminars worden mede gebruikt voor het werven van nieuwe leden en ook de projectcoördinatoren blijken actief nieuwe leden aan te brengen. In 2018 is het ledenaantal ten opzichte van 2017 iets gedaald, maar blijft nog boven de grens van 1000. De hoop is dat we het ledental de komende jaren in ieder geval op peil kunnen houden. Het streven is om via sociale media en andere wegen te blijven zoeken naar meer leden.

In de begroting voor 2019 en 2020 is verder verwerkt een jaarlijkse *overhead charge* voor PBC ad EUR 3.750,- en voor 2019 een *overhead charge* voor PILP voor de eerste 4 maanden i.p.v. een volledig jaar omdat PILP mogelijk geen funding meer heeft vanaf mei 2019.

3. Lasten

Het NJCM-kantoor is binnen de Universiteit Leiden gevestigd. Er wordt verwacht dat de aan de Universiteit Leiden jaarlijks te betalen vergoeding niet zal toenemen. Sinds 2015 is er ook een vestiging in Amsterdam. De kosten daarvan komen geheel voor rekening van PILP en *Pro Bono Connect*.

De drukkosten voor het *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten/NJCM-Bulletin* (die voor 85% voor rekening komen van de Vereniging NJCM en voor 15% door de Stichting NJCM-Boekerij gedragen worden) zijn in lijn met de trend de laatste jaren. In de begroting voor 2020 is de post met EUR 3.500,- verlaagd vanwege een te verwachten bezuiniging op de drukkosten.

Bij de post 'overige kosten' moet onder meer gedacht worden aan de kosten voor de uitgave in het kader van de tweejaarlijkse Thoolen-NJCM Scriptieprijs en de kosten verbonden aan ICJ-activiteiten en het BMO. De post 'salarissen' en exclusief de kosten die worden doorbelast naar PILP of *Pro Bono Connect*.

J A A R R E K E N I N G 2018

van de

S T I C H T I N G N J C M - B O E K E R I J

Balans per 31 december 2018

	31 december 2018	31 december 2017
	€	€
Vlottende activa		
Voorraden		
Boeken en andere uitgaven	P.M.	P.M.
Vorderingen en overlopende activa		
Depot Post.NL-derden	600	600
Rekening-courant Vereniging	285	23.727
Te vorderen BTW	3.023	-
Debiteuren	55	2.430
	<hr/> 3.963	<hr/> 26.757
Liquide middelen		
Betaalrekening	19.559	12.628
Spaarrekening	1.000	-
Fonds stichting Pro	2.085	2.066
	<hr/> 22.644	<hr/> 14.694
Som der vlottende activa	<hr/> 26.607	<hr/> 41.451
Kortlopende schulden		
Crediteuren	1.875	4.077
Te betalen vanuit "Pro" (VN Martelingenfonds)	1.116	1.091
Te betalen BTW	-	1.592
Transitoria	-	10.620
Uitkomst activa min kortlopende schulden	<hr/> <u>2.991</u>	<hr/> <u>24.071</u>
Eigen vermogen		
Continuïteitsreserve	24.071	27.210
Resultaat dit jaar	-455	-3.139
	<hr/> <u>23.616</u>	<hr/> <u>24.071</u>

Staat van baten en lasten over 2018

	2018	2017
	€	€
Baten		
Abonnementen	7.870	8.472
Donaties	50	40
Losse verkoop NTM	-	19
Verzamelbanden	135	165
Verkoop overige publicaties	121	186
Opbrengsten Stichting Pro	5.884	232
Diversen	-	669
	<hr/>	<hr/>
Som der baten	14.060	9.783
Lasten		
Drukkosten NTM	25.804	23.856
Onkosten redactie	1.190	1.140
Bijdrage drukkosten door Vereniging NJCM (85%)	-22.945	-21.247
Bijdrage salariskosten aan Vereniging NJCM (10%)	7.991	7.981
Secretariaat (kantoorkosten)	169	170
Administratiekosten	850	950
Rentelasten	88	72
Diversen	1.368	-
	<hr/>	<hr/>
Som der lasten	14.515	12.922
	<hr/>	<hr/>
Resultaat	<u>-455</u>	<u>-3.139</u>

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemeen

De Stichting NJCM-Boekerij heeft ten doel het in samenwerking met de rechtspersoonlijkheid bezittende Vereniging Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (de “Vereniging NJCM”) uitgeven van publicaties, zowel van wetenschappelijke als van voorlichtende aard, op het terrein van de mensenrechten, mede ter verwezenlijking van de in artikel 3 der statuten van voormelde vereniging omschreven doelstelling.

Artikel 3 van de statuten van de Vereniging NJCM luidt: de doelstellingen van het Comité zijn het ontwikkelen, versterken en beschermen van de fundamentele rechten en vrijheden van de mens op nationaal en internationaal niveau en in het bijzonder, onverminderd genoemde doelstellingen, het bevorderen en handhaven van de volgende beginselen:

- de verplichting van de overheid de fundamentele rechten en vrijheden te erkennen en in haar handelen en nalaten te eerbiedigen;
- de mogelijkheid van beroep op de fundamentele rechten en vrijheden door particulieren;
- de onafhankelijkheid van de leden van de magistratuur en de advocatuur in hun beroepsuitoefening;
- het recht van een ieder op een eerlijk proces.

2. Toelichting op de balans

Grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat

De activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij in de toelichting anders vermeld. Baten en lasten worden opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen, tenzij in de toelichting anders vermeld.

Voorraden

De voorraden (*Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten/NJCM-Bulletin* en andere publicaties) zijn niet gewaardeerd in de balans. De gerelateerde kosten zijn steeds in het boekjaar van uitgave als last verantwoord.

Liquide middelen

De liquide middelen bedragen € 22.644 (2017 € 14.694). De middelen die niet ter vrije beschikking van de Stichting staan komen voort uit betalingen door de Stichting Pro (zie hierna onder 3). Alle ontvangsten worden voor de helft aan de Stichting NJCM-Boekerij en de helft aan VN-Fonds voor slachtoffers van marteling te Geneve overgemaakt (dit op basis van een aan de auteurs van het *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten* gedane toezegging).

Kortlopende schulden

De post ‘Transitoria’ heeft betrekking op gelden die de Stichting NJCM-Boekerij op verzoek van het PILP (zie voorwoord) heeft ontvangen van participanten aan een rechtszaak (WIV-zaak) en – zonder verdere inhouding - zal doorbetalen aan de externe advocaten die zijn aangesteld voor die zaak. Deze gang van zaken zal in het vervolg anders geadmistreerd worden (buiten de Stichting NJCM-Boekerij) en zou volgens onze externe administrateur geen gevolgen hebben voor het resultaat van de Stichting NJCM-Boekerij.

Continuïteitsreserve (eigen vermogen)

De vermogenspositie van de Stichting NJCM-Boekery stond de laatste jaren onder druk. In de voorafgaande jaren was de tendens dat structureel op het vermogen werd ingeteerd. In 2010 zijn de volgende maatregelen met een meer structureel karakter getroffen en deze hebben nu effect:

- inkomsten verbonden aan het overnemen van artikelen uit het NTM (afkomstig van Stichting Pro) komen niet meer voor 100% ten goede aan het VN-Fonds voor slachtoffers van foltering te Genève maar slechts voor 50% zodat de andere 50% gebruikt kan worden voor de exploitatie van de Stichting NJCM-Boekery;
- voor de verzending van het NTM is een goedkoper posttarief gekozen (verzending binnen 72 i.p.v. 48 uur na aanbieding);
- de bijdrage van de Vereniging NJCM in de drukkosten van het NTM is in overleg vastgesteld op 85%; en
- de Stichting NJCM-Boekery betaalt 10% van de salariskosten van de Vereniging NJCM.

In 2010 leek een stijgende lijn ingezet te zijn. Na lichte verliesjaren in 2013 en 2014 is 2015 met een positief resultaat afgesloten. Dat kwam hoofdzakelijk door eenmalige baten, zoals belastingteruggave en een bijdrage van Stichting PRO, en door teruglopende drukkosten door het terugbrengen van het aantal nummers van het NTM. Het resultaat over 2016, 2017 en 2018 is weer licht negatief. Het verlies komt ten laste van de continuïteitsreserve.

Deze reserve ligt lager dan hetgeen de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen (VFI) als maximaal verantwoord wordt geacht, namelijk dat de continuïteitsreserve niet hoger mag zijn dan maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie (zie de toelichting op de continuïteitsreserve van de Vereniging NJCM).

	2018	2017
	€	€
Balans 1 januari	24.071	27.210
Bij: toevoeging batig saldo boekjaar		
Af: negatief saldo	-455	-3.139
Saldo continuïteitsreserve 1 januari volgend jaar	<u>23.616</u>	<u>24.071</u>

3. Toelichting op de staat van baten en lasten

Abonnementen

Het bedrag € 7.870 (2017: € 8.472) betreft de in dit boekjaar ontvangen inkomsten uit abonnementen van het *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten/NJCM-Bulletin*. De Stichting NJCM-Boekery heeft per eind 2018: 135 (2017: 142) abonnees (veelal rechtspersonen die geen lid zijn van de Vereniging NJCM; leden van de Vereniging NJCM krijgen het tijdschrift als onderdeel van het lidmaatschap).

NTM

In het boekjaar 2018 (jaargang 43 zijn 4 nummers van het NTM verschenen met in het totaal 682 pagina's (2017: 588, 2016: 587 en 2015: 558). Het NTM heeft een oplage van 1450 exemplaren.

Bijdrage Vereniging aan de drukkosten

De Vereniging NJCM heeft in het boekjaar 2018 € 22.945 (2017: € 21.247) aan de Stichting NJCM-Boekerij betaald als bijdrage in de kosten van het drukken en verspreiden van het NTM. Deze bijdrage is bepaald conform de tussen de Vereniging NJCM en de Stichting NJCM-Boekerij bestaande afspraken: 85% van de totaal gemaakte drukkosten in de Stichting NJCM-Boekerij. Aangezien de Stichting BTW-plichtig is dient van dit bedrag BTW te worden afgetrokken (6 procent; dit verklaart het verschil van deze corresponderende posten in de jaarverslagen van de twee rechtspersonen).

Opbrengsten Stichting Pro

Stichting Pro (Publicatie- en Reproductierechten Organisatie) is de auteursrechtenorganisatie voor uitgevers.

Stichting Pro (PRO) incasseert en verdeelt een aantal auteursrechtelijke vergoedingen:

Readergelden

PRO voert een centrale administratie van overnames uit auteursrechtelijk beschermde werken in onderwijspublicaties, zoals readers. Onderwijsinstellingen betalen voor deze overnames een vergoeding aan PRO. PRO verdeelt deze readergelden onder de uitgevers.

Leenrechtvergoedingen

Openbare bibliotheken betalen voor het uitlenen van werken een vergoeding aan Stichting Leenrecht. PRO verdeelt het uitgeversaandeel van deze vergoedingen.

LiteROM-vergoedingen

De LiteROM is een cd-rom met recensies van boeken. PRO verdeelt het uitgeversaandeel van de vergoedingen die voor dit gebruik zijn betaald.

Vergoedingen voor Knipselkranten: CLIP

Het Nederlands Uitgeversverbond heeft in 2003 een contract gesloten met knipseldiensten. CLIP, onderdeel van Stichting PRO, verdeelt de vergoedingen onder de betrokken uitgevers.

Vergoedingen van Stichting Pro in verband met het overnemen van artikelen uit het NTM worden op een separate rekening ontvangen door de Vereniging NJCM en komen voor 50% ten goede aan de Stichting NJCM-Boekerij (zie boven toelichting op de liquide middelen).

4. Bestuur

Het bestuur bestond in het boekjaar 2018 uit onder meer de volgende personen; mr. dr. M.K. (Mielle) Bulterman (voorzitter), vacant (vice-voorzitter) en mr. J.D. (Jos) Witteveen (penningmeester).

Begroting en realisatie 2018, begroting 2018 en begroting 2019

	2018	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
	€	€	€	€
Baten				
Abonnementen	7.870	8.500	8.500	8.000
Losse verkoop NTM	-	-	-	-
Verzamelbanden	135	200	200	100
Verkoop overige publicaties	121	200	200	200
Bijdrage Ver. aan Boekerij	22.945	21.000	21.000	19.000
Opbrengst Stichting Pro	5.884	1.000	1.000	1.000
Bijzondere baten/diversen	50	1.000	1.000	500
Totaal	37.005	31.900	31.900	28.800
Lasten				
Drukkosten NTM	25.804	24.000	24.000	21.000
Onkosten redactie	1.190	1.000	1.000	1.000
Bijdrage salariskosten	7.991	8.000	8.000	8.000
Administratiekosten	850	1.000	1.000	750
Kantoorkosten	169	500	500	500
Uitgaven inzake scriptieprijs	-	2.000	-	-
Overige kosten	1.456	100	100	500
Totaal	37.460	36.600	36.600	31.750
Saldo baten minus lasten	<u>-455</u>	<u>-4.700</u>	<u>-2.700</u>	<u>-2.950</u>

Toelichting op de begroting

1. Algemeen

Het lijkt er op dat het bestuur van de Stichting NJCM-Boekerij opnieuw moet nadenken of de genomen maatregelen om de financiële positie van de Stichting NJCM-Boekerij structureel te verbeteren volstaan. Het bestuur onderzoekt de mogelijkheden van het digitaal aanbieden van het NTM. In geval een aanzienlijk deel van de leden zou willen opteren voor digitale ontvangst van het NTM, dan zou daarmee een aanzienlijke lastenverlichting kunnen worden bereikt.

2. Baten

Aan de batenkant van de begroting is de donatie van de Stichting Vrienden van het NJCM sinds 2010 geschrapt in verband met de statutaire beperkingen van de Stichting Vrienden van het NJCM, die enkel doneren aan de Vereniging NJCM toestaan. De abonnementsprijzen zijn in 2018 niet verhoogd, maar wel voor 2019 vanwege de verhoging van het BTW-tarief van 6% naar 9%. Het aantal abonnementen zal waarschijnlijk verder dalen. De inkomsten in verband met het overnemen van artikelen uit het NTM (Stichting Pro) is voor komende jaren laag gesteld, omdat dit een onzekere inkomstenbron is waarop het bestuur geen invloed kan uitoefenen. Er is voor wat betreft de baten nog geen rekening gehouden met een eventuele gewijzigde afspraak tussen de Stichting NJCM-Boekerij en de Vereniging NJCM over de bijdrage aan de drukkosten of over de wijziging van de bijdrage die de Stichting NJCM-Boekerij aan de Vereniging NJCM betaalt voor salaris.

3. Lasten

De gerealiseerde drukkosten in de jaren 2017 en 2018 vormen de basis voor de begroting van de komende jaren. Wel is voor 2020 alvast meegenomen een te verwachten lastenverlichting als gevolg van het digitaal aanbieden van het NTM.

INHOUDELIJK
JAARVERSLAG 2018

van het

NJCM

NJCM
JAARVERSLAG (CONCEPT) 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding – beleid 2018
2. International Commission of Jurists
3. Activiteiten
 - Brieven, commentaren e.d.*
 - Schaduwrapportages*
 - Seminars*
 - Andere activiteiten*
 - Website en sociale media*
4. Samenwerking met derden
 - Breed Mensenrechten Overleg*
 - Breed Mensenrechten Overleg Nederland*
 - Platform Mensenrechteneducatie*
 - Schaduwrapportages*
 - Civil Liberties Union for Europe (Liberties)*
 - Sustainalytics*
 - Commissie Meijers*
5. NJCM
 - 5.1 Organisatie NJCM
 - 5.2 Public Interest Litigation Project (PILP)
 - 5.3 Pro Bono Connect
6. Stichting NJCM-Boekerij
7. Stichting Vrienden NJCM
8. Verslagen werkgroepen

1 Inleiding – beleid 2018

Aan het begin van het jaar moest het NJCM een zware winter verwerken. Het verlies van bestuurslid Lucille van Wijnbergen in december 2017 hakte er diep in en dat gemis wordt nog steeds gevoeld, zowel haar persoonlijkheid als haar grote inzet op ‘haar dossiers’.

Tegelijkertijd ging het mensenrechtenwerk gewoon door: zo moest het NJCM nieuwe restrictieve conceptwetgeving in het kader van antiterrorisme van een stevige reactie voorzien. Daarnaast gingen NJCM’s Legal Observers de straat op om te bezien of de rechten van demonstranten bij verschillende demonstraties (met name rond de jaarlijkse intocht van Sinterklaas) werden gewaarborgd. Ook deden mensenrechten eindelijk – hoewel voorzichtig en nog niet ‘definitief’ – hun intrede in het burgerschapsonderwijs. Verder zag het NJCM een gezamenlijke projectaanvraag met de Brusselse tak van de International Commission of Jurists (ICJ, NJCM’s moederorganisatie) en andere Europese organisaties gehonoreerd door de Europese Commissie met een subsidie voor twee jaar. Lees hierover (paragraaf 2) en over andere acties meer in de lijst van activiteiten (paragraaf 3) en in de stukjes van de werkgroepen (paragraaf 8).

In het derde kwartaal eisten interne zaken met betrekking tot de organisatie de nodige aandacht van het bestuur en de senior medewerkers. De snelle groei van het NJCM in de afgelopen jaren, eerst met het Public Interest Litigation Project (PILP) in 2014 en daarna met Pro Bono Connect in 2016 is een groot succes voor het NJCM. Deze succesvolle projecten zorgen voor veel enthousiasme onder zowel leden als derden en blijken effectieve methoden voor beleidsbeïnvloeding en sociale verandering. Tegelijkertijd is het van groot belang dat de meegroeïende personeelszaken en verantwoordelijkheden voor staf en vrijwilligers van de Vereniging in goede banen worden geleid. Daarnaast moest het bestuur in januari vervanging zoeken voor de coördinator van Pro Bono Connect en eindigde de eerste projectperiode hiervan in december 2018. Dit project is gelukkig met drie jaar verlengd: met alle *founding members* én twee nieuwe kantoren aan boord! Het einde van de tweede projectperiode van het PILP nadert in mei 2019.

Deze ontwikkelingen leidden tot verder nadenken over de vorm en inhoud van de toekomst van het NJCM. Een proces dat in 2019 wordt voortgezet en waarbij ook de vereniging zal worden betrokken. Lees meer over de projecten in 2018 in paragraaf 5.2 (PILP) en 5.3 (Pro Bono Connect).

2 International Commission of Jurists

Het NJCM is sinds 1976 een ‘nationale sectie’ van de International Commission of Jurists (ICJ) in Genève. Voor haar beleid en strategie is het NJCM niet afhankelijk van de ‘moederorganisatie’. Wel is er samenwerking op Europese en internationaalrechtelijke thema’s.

Onder leiding van ICJ’s Brusselse kantoor ICJ-EI (European Institutions), was in september 2017 een gezamenlijke subsidieaanvraag ingediend voor een Europees project gericht op mensenrechtenconforme implementatie van de EU-richtlijn inzake terrorismebestrijding (EU 2017/541). Naast het NJCM zijn de Scola Superiore di Studi Universitari di Perfezionamento Sant’Anna uit Italië en Human Rights in Practice van Helen Duffy (tevens hoogleraar aan de Rechtenfaculteit Leiden) betrokken. Nadat de coalitie de hoop al bijna had opgegeven en overwoog om het projectvoorstel opnieuw in te dienen, kwam in de zomer van 2018 alsnog het goede nieuws dat de subsidie was verleend.

Het project draagt officieel de lange titel: *Judges Uniting to Stop Terrorism with International, Constitutional and European law*. In de praktijk wordt dat afgekort tot het ‘JUSTICE-project’. De partners zullen in 2019 baseline studies over de implementatie van de Richtlijn verrichten in Nederland, Italië en België onder rechters, advocaten, het OM en academici. Ook worden transnationale workshops georganiseerd over nog te bepalen deelonderwerpen om verder van gedachten en *lessons learned* te wisselen. De Nederlandse workshop vindt plaats in september 2019 in Den Haag. Het project duurt twee jaar en resulteert in een overzicht van rechtsvergelijkende studies en richtlijnen voor de mensenrechtenconforme implementatie van de Anti-terrorismerichtlijn, én een netwerk van rechters en andere professionals. Anique van den Bosch, de voorzitter van de werkgroep Strafrecht, voert dit project namens het NJCM uit in samenwerking met de uitvoerend directeur. De werkgroep Strafrecht zal de workshop organiseren.

3 Activiteiten

Brieven, commentaren e.d.

In 2018 schreef het NJCM vier eigen brieven/commentaren en negen in samenwerkingsverband:

- Welkomstbrief nieuwe Minister van Buitenlandse Zaken, incl. input voor mensenrechtenstrategie nieuw kabinet, als onderdeel van het Breed Mensenrechtenoverleg (16 maart)
- Commentaar op de conceptwet invoering extra geboorteverlof (19 maart)
- Feedback op visiestuk ontwikkelteam Burgerschap van Curriculum.nu, als onderdeel van het Platform Mensenrechteneducatie (24 april)
- Feedback op visiestuk ontwikkelteam Mens & Maatschappij van Curriculum.nu, als onderdeel van het Platform Mensenrechteneducatie (24 april)

- Commentaar op Conceptversie beleidskader ‘gemeentelijk woonwagen- en standplaatsenbeleid’, i.s.m. Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie, Universiteit Utrecht (18 mei)
- Commentaar op wetsvoorstel Verduidelijking burgerschapsopdracht, als onderdeel van het Platform Mensenrechteneducatie (2 juli)
- Brief in opvolging van gesprek tussen Minister Buitenlandse Zaken en het Breed Mensenrechtenoverleg d.d. 26 april (16 juli)
- Feedback op de Grote Opdrachten van het ontwikkelteam Burgerschap van Curriculum.nu, als onderdeel van het Platform Mensenrechteneducatie (juli)
- Commentaar op conceptwet Wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (19 augustus)
- Commentaar op conceptwet Gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden (14 september)
- Opiniebrieven (amicus curiae) inzake Van Kints, Van Kooten e.a. tegen Woonpartners Midden-Holland, Stichting voor Bouwen en Beheren aan Rechtbank ’s-Gravenhage, locatie Gouda (24 oktober)
- Input voor Kamerleden t.b.v. Notaoverleg Mensenrechtenbeleid op 5 november, als onderdeel van het Breed Mensenrechtenoverleg (oktober)
- Commentaar op conceptvoorstel Aanpassing geldigheidsduur verblijfsvergunning asiel (14 november)
- Feedback op het derde tussenproduct van ontwikkelteam Burgerschap van Curriculum.nu, als onderdeel van het Platform Mensenrechteneducatie (14 november)

Schaduwrapportages

In 2018 kwamen twee rapportages voor internationale toezichthoudende organisaties tot stand:

- De ‘Briefing of the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) of the Council of Europe, in view of its fifth report on the Netherlands’ (15 juni), samen met Controle Alt Delete en Ocan.
- De ‘Dutch NGOs contribution pertaining to the Seventh Periodic Report by the Netherlands to the UN Committee against Torture’ voor het Anti-folter comité van de VN, samengesteld door het NJCM en ondersteund door acht andere organisaties (oktober).

Seminars

In 2018 organiseerde het NJCM drie seminars:

- Privacy in de Algemene Verordening Gegevensbescherming, een zegen of een vloek?, 15 maart
- Gezinshereniging in Unierechtelijk en mensenrechtelijk perspectief. Het individu en individuele toetsing, 12 april
- Follow-up bijeenkomst met drie workshops n.a.v. slotcommentaar Comité inzake ESCR i.s.m. het College voor de Rechten van de Mens, 1 juni (op persoonlijke uitnodiging)
- Hoeveel recht heeft de emotie? Over de positie van het slachtoffer in het strafproces, 8 november

Het uitgangspunt bij seminars is dat zij openbaar zijn en dat de toegang gratis is opdat iedereen kan deelnemen. Sprekers dragen traditiegetrouw en tot grote waardering van het bestuur en de werkgroepen gratis bij aan de seminars. Advocaten kunnen voor hun deelname aan de seminars opleidingspunten behalen voor hun permanente opleiding (PO-punten). Zij bepalen naar eigen inzicht of de inhoud hun vakbekwaamheid ten goede komt. De opbrengst van de PO-punten wordt gebruikt om de seminars zo budgetneutraal mogelijk te organiseren.

Andere activiteiten, onder meer:

- Door het hele jaar heen: Nederlandse samenvattingen schrijven van voor de Nederlandse rechtsorde relevante uitspraken van het EHRM voor HUDOC
- Door het hele jaar heen: bijdragen schrijven over mensenrechten in Nederland voor de Nieuwsrubriek van de NJCM-website en voor Liberties.eu
- Observatie van verschillende demonstraties door NJCM’s Legal Observers
- Nieuwjaarsborrel NJCM, PILP en Pro Bono Connect met Bright Richards, De Wittenstraat-kantoor in Amsterdam 11 januari)
- Ontvangst van Liga voor de Rechten van de Mens uit Gent met PILP en Pro Bono Connect, De Wittenstraat-kantoor in Amsterdam (19 januari)
- Deelname aan PILP-conferentie over wapenexport, De Wittenstraat-kantoor (29 januari)
- Bijdrage over NJCM’s lobby in programma van The Good Lobby aan de UvA (9 februari)
- Deelname aan Wiv-event Pro Bono Connect (8 maart)
- Debriefing reis Mensenrechtenambassadeur naar Hongarije (6 april)
- Voorjaarsvergadering werkgroepen en uitvoerend directeur, Den Haag (26 april)
- Presentatie tijdens de rechtbankbrede-cursus bij de Rechtbank Midden-Nederland, locatie Utrecht (14 mei)
- Deelname aan NGO-bijeenkomst van de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) (2 juli)
- Algemene Ledenvergadering Liberties, Berlijn (24-25 september)
- Deelname aan ICJ-EI bijeenkomst over start JUSTICE-project in Brussel (8 en 9 oktober)

- Deelname aan Klankbordgroep Nationaal Actieplan Mensenrechten (vanaf oktober)
- Presentatie tijdens NGO-bijeenkomst van het Anti-foltercomité in Genève (19 november)
- Ontvangst mensenrechtenverdedigers via het Dutch Visitors Programme (4 december)
- Bijdrage aan ontwikkeling expositie 'My Human Rights Hero' t.b.v. viering 70 jaar UVRM in het Nutshuis, Den Haag (oktober-december); officiële opening op 10 december met bijdrage van het NJCM aan de presentatie

Website en sociale media

Op 31 december 2018 waren er 4.995 volgers op Twitter-account '@NJCM_nl' (sinds 2011). Het jaar daarvoor, op 31 december 2016, waren dat er 4.772. Het Facebook-account, dat in juni 2012 is geactiveerd, heeft ook meer 'likers' en 'volgers' dan vorig jaar. Op 31 december 2018 waren er 2.777 volgers (31/12/17: 2.730). De LinkedIn-groep heeft 518 leden (31/12/18: 522). Het LinkedIn-'bedrijfsprofiel' dat in februari 2014 in gebruik is genomen, wordt inmiddels door 955 personen gevolgd (31/12/18: 722 personen). Het persoonlijke LinkedIn-account, dat in diezelfde maand was aangemaakt, om berichten te plaatsen in de groep en op het bedrijfsprofiel heeft inmiddels 1.900 connecties (31/12/18: 1.309 connecties).

Op de accounts van het NJCM worden ontwikkelingen en aandachtspunten in en rondom mensenrechten gemonitord, gesignaleerd en gecommuniceerd. Dagelijks brengen we nieuws en relevante ontwikkelingen onder de aandacht. Daarnaast houden we onze leden, volgers en andere geïnteresseerden op de hoogte over het werk en de inspanningen van het NJCM, ook wordt geregeld aandacht besteed aan het werk van partners.

De social media accounts worden ook gebruikt om kennis, kunde en krachten te mobiliseren teneinde een betere interpretatie, toepassing en ontwikkeling van mensenrechten te bewerkstelligen. Onze accounts worden actief gevolgd en gelezen door onder anderen: advocaten, rechters, burgers, overheids- en bedrijfsjuristen, rechtenstudenten, wetenschappers, beleidsmakers, ministeries, overheidsorganen, vak- en belangenorganisaties, politieke partijen, politici, journalisten, media, vakbladen, en samenwerkende (inter)nationale mensenrechtenorganisaties.

Elfahmi el Bouazati (jurist en communicatiedeskundige) beheert en managet de social media accounts van het NJCM.

4 Samenwerking met derden

Breed Mensenrechten Overleg

Het BMO kwam in 2018 achtmaal bijeen in een reguliere vergadering en driemaal was er ambtelijk overleg met de Directie Multilaterale Instellingen en Mensenrechten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Wanneer de agenda erom vraagt worden medewerkers van andere afdelingen door DMM uitgenodigd om aan te schuiven, zoals landenmedewerkers en specifieke dossierhouders. Daarnaast werden leden van het BMO door de Mensenrechtenambassadeur uitgenodigd voor briefings en debriefings ten behoeve van zijn buitenlandse reizen.

Om de overleggen met Buitenlandse Zaken te verdiepen, stelde het BMO in 2018 een drietal notities op met betrekking tot het Nederlandse buitenlandse mensenrechtenbeleid: 'Recommendations on Mainstreaming of Human Rights in International Relations of the Netherlands'; 'Mensenrechtenbeleid 2018: Meer prioriteit voor bestrijding van afnemende civiele ruimte'; en 'Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging en de positie van religieuze minderheden'. Daarnaast werden twee brieven aan de Minister geschreven, een brief aan de Tweede Kamer (ten behoeve van het notaoverleg) en werd input geleverd voor de internetconsultatie met betrekking tot het 'Vernieuwend beleid buitenlandse handel en ontwikkelingsamenwerking'.

Het jaarlijkse gesprek met de Minister vond plaats op 26 april. In dit gesprek vroeg het BMO aandacht voor de alarmerende mate waarin de ruimte voor het maatschappelijk middenveld wereldwijd afneemt en waarin het werk van mensenrechtenverdedigers wordt bedreigd. Het BMO onderschreef de intentie van de Minister om de mensenrechtencapaciteit op ambassades te vergroten en bood aan mee te willen denken over de vraag hoe dit kan worden bereikt. Tot slot merkte het BMO op dat de publieke communicatie van Buitenlandse Zaken over mensenrechten zeer onder de maat is, ook wanneer diplomatieke en strategische keuzes in acht worden genomen. Het BMO stelt voor aandacht voor mensenrechten in de gehele breedte van het internationale regeringsbeleid in te zetten, niet slechts als een apart thema. In het kader van een 'shrinking space' wordt de behoefte aan de steun die hieruit spreekt des te dringender gevoeld en des te belangrijker.

Het Breed Mensenrechten Overleg volgt sinds 1979 de mensenrechtenontwikkelingen in het Nederlands buitenlands beleid. De voorzitter van het BMO in 2018 was voor het tweede achtereenvolgende jaar Sander Laban van Hivos. Coördinator van het BMO is Berna Keskindemir. Zij is in dienst van het Nederlands Helsinki Comité (NHC), dat ook het secretariaat van het BMO huisvest en het budget van het BMO – bestaande uit lidmaatschappen van de partners – beheert.

In 2018 bestond het BMO uit de volgende organisaties: Amnesty International Nederland, Free Press Unlimited, COC Nederland, DCDD, Defence for Children, Cordaid, Hivos, Justice and Peace, Landelijke India Werkgroep, Lawyers for Lawyers, Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten, Nederlands Helsinki Comité, Oxfam-Novib, Pax, Peace Brigades International, YWCA, en RNW Media. Waarnemers zijn: de Commissie Mensenrechten van de Adviesraad voor Internationale Vraagstukken, het College voor de Rechten van de Mens,

Human Rights Watch en het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten. De aangesloten organisaties adviseren het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Tweede Kamer over mensenrechten in het buitenlands beleid. Zie voor meer informatie: www.bmoweb.nl.

Breed Mensenrechten Overleg Nederland

Het NJCM was sinds november 2013 voorzitter van het Breed Mensenrechten Overleg – Nederland (BMO-NL). In 2018 hakte het bestuur van het NJCM een lastige knoop door met betrekking tot dit platform. Als voorzitter moest het NJCM constateren dat de animo voor de bijeenkomsten te laag was om er nog langer in te investeren. Ook was het lastig om met deze thematisch diverse groep een gezamenlijke agenda vast te stellen. In kleinere verbanden en rond de verdragsrapportages lukt dit veel beter. Daarom is ervoor gekozen om dit platform, in ieder geval voorlopig, in de koelkast te zetten en te focussen op andere samenwerkingsverbanden met de betrokken organisaties.

Platform Mensenrechteneducatie

Het Platform Mensenrechteneducatie maakte zich in 2018 hard voor expliciete aandacht voor kinderrechten en mensenrechten in het wetsvoorstel Verduidelijking burgerschapsopdracht in het funderend onderwijs. Dat wetsvoorstel werd in juni voorgelegd voor openbare consultatie, waarop het Platform een uitgebreide, gezamenlijke reactie schreef. In zijn reactie op het wetsvoorstel juicht het Platform toe dat de Grondwet en mensenrechten nu expliciet als basiswaarden van de Nederlandse democratische rechtsstaat worden aangeduid. De nodige kennis en vaardigheden hieromtrent dienen bovendien herkenbaar in het onderwijs terug te komen én alle betrokkenen moeten zorgdragen voor een op mensenrechten gebaseerde schoolcultuur. Hierdoor zou het burgerschapsonderwijs het niveau van een (gast)les of project eindelijk kunnen ontstijgen. Verder is het Platform verheugd dat de nieuwe burgerschapsopdracht ook voor particuliere scholen en het speciaal onderwijs van toepassing wordt: mensenrechten en kinderrechten gelden tenslotte voor alle kinderen. Het Platform had ook een aantal verbeterpunten met betrekking tot de verduidelijking van de burgerschapsopdracht. Zie hiervoor de brief op de website van het NJCM. Hoe het wetsvoorstel is aangepast naar aanleiding van de consultatie moet nog blijken wanneer het in 2019 aan de Tweede Kamer wordt aangeboden. Het Platform blijft dit proces nauwlettend monitoren.

Paralleel aan de wetswijziging loopt het proces van Curriculum.nu voor de herziening van het curriculum van het primair en voortgezet onderwijs. Dit gebeurt op basis van het eindadvies van het Platform Onderwijs2032 over de kennis en vaardigheden die leerlingen moeten opdoen met het oog op (toekomstige) ontwikkelingen in de samenleving. Het Platform draagt actief bij aan dit proces om de aandacht voor mensenrechteneducatie (inclusief kinderrechten) ook in het curriculum te verzekeren. Zo gaf het Platform meermaals input en feedback op het werk van de ontwikkelteams Burgerschap en Mens & Maatschappij, zowel in gesprek (input) als in geschrift (feedback).

Het Platform MRE wordt geleid door Amnesty International Nederland. Het NJCM is steeds actief betrokken. De volgende organisaties maakten in 2018 deel uit van het PMRE: Amnesty International Nederland, Anne Frank Stichting, Centrum voor Mondiaal Onderwijs (CMO), Defence for Children – ECPAT Nederland, Movies that Matter, UNICEF, Comité 4 en 5 mei en het NJCM. Kompas en het College voor de Rechten van de Mens zijn partners van het Platform. Net als VOO en VOS/ABB, beiden bestuurskoepels in het onderwijs.

Schaduwrapportages

Het NJCM werkt standaard samen met andere organisaties aan rapportages over de naleving van verdragen in en door Nederland. Op deze manier worden de signalen en deskundigheid uit het veld op een bepaald thema binnengehaald. In 2018 kwamen twee gezamenlijke NGO-rapportages tot stand: één in het kader van een bezoek aan Nederland van de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) van de Raad van Europa, en de ander ten behoeve van de Nederlandse review over de naleving van het Anti-folterverdrag die in Genève werd gehouden. Voorafgaand aan de officiële sessie met de Nederlandse regering stond NJCM-lid Eva Rieter het Anti-foltercomité in een besloten bijeenkomst te woord, waarbij ze een aantal zorgpunten uit de NGO-rapportage uitlichtte. Voor deze bijeenkomst was overleg tussen het NJCM en andere aanwezige deskundigen, onder meer van Amnesty International en het College voor de Rechten van de Mens, om overlap in de presentaties te voorkomen en de beschikbare tijd zo nuttig mogelijk te besteden.

Civil Liberties Union for Europe (Liberties)

NJCM-bestuurslid Nina Kesar is als penningmeester verbonden aan Liberties. Bestuurslid Jeannette Kruseman vertegenwoordigt het NJCM bij Liberties wanneer inbreng van partners nodig is of samenwerking gewenst is. De Werkgroep Europees recht levert artikelen aan voor de website van Liberties. Op die website wisselen partners van Liberties met elkaar en met derden informatie uit over de ontwikkelingen op gebied van mensenrechten en de rechtsstaat in hun land.

Liberties ontplooit eigen initiatieven om burgerlijke vrijheden op EU-niveau te beschermen en te bevorderen en nodigt partners uit om deze te ondersteunen. Zo zette de organisatie in 2018 in op een EU-litigation fund, werd er gelobbyd tegen de uitbreiding van copyrights ten koste van de vrijheid van meningsuiting en voor een European Value Instrument.

In 2018 bestond Liberties uit zeventien organisaties uit zestien verschillende Europese landen. Lees hierover meer op liberties.eu. Het NJCM was een van de *founding members* van het European Liberties Platform (ELP), dat in 2014 tot stand kwam en waar de Civil Liberties Union for Europe uit is ontstaan (eind 2016).

Sustainalytics

In 2018 werd de winnaar van de derde editie van de Schoemaker-Sustainalytics Business & Human Rights Student Competition bekendgemaakt: Thirza Molenaar, destijds student van Maastricht University, won de prijs met haar onderzoeksvoorstel over de vraag Hoe het recht het ontsluiten van informatie betreffende *human rights impact assessments* van bedrijven kan bevorderen. Hiermee won ze een stage bij Sustainalytics.

Deze studentencompetitie werd in 2013 ingesteld ter herinnering aan NJCM's vicevoorzitter Daan Schoemaker die in 2012 plotseling overleed. Het is een samenwerking tussen het NJCM en Sustainalytics, zijn laatste werkgever. Het achterliggende idee is: studenten enthousiasmeren zich te verdiepen in maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Commissie Meijers

Het NJCM is één van de oprichters van de Commissie Meijers. Prof. mr. Hemme Battjes is commissielid namens het NJCM. De Commissie Meijers is een onafhankelijke denktank van rechtswetenschappers op het gebied van Europees migratie- en strafrecht. De nadruk ligt op mensenrechten, non-discriminatie en centrale waarden van de rechtsstaat. De Commissie brengt, gevraagd en ongevraagd, commentaren en adviezen uit. Deze betreffen Europese voorstellen aan het Nederlandse parlement, het Europees Parlement, de nationale parlementen van andere lidstaten, de leden van de Nederlandse regering en aan beleidsmakers van de Europese instellingen.

5 NJCM

5.1 Organisatie NJCM

De organisatie van het NJCM bestaat sinds eind 2015 uit vijf onderdelen. Naast de Vereniging NJCM, die activiteiten ontplooit, zijn dat de Stichting NJCM-Boekerij (die het *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten* (NTM) en andere publicaties uitgeeft); het Public Interest Litigation Project (PILP) en het project Pro Bono Connect. Daarnaast heeft de Stichting Vrienden van het NJCM tot doel de vereniging NJCM financieel te ondersteunen. Het PILP en Pro Bono Connect worden beide onafhankelijk extern gefinancierd.

Het werk binnen de vereniging wordt vrijwel geheel gedaan door vrijwilligers die ondersteund worden door een professioneel secretariaat en een betaalde uitvoerend directeur (UD). Ook het PILP en Pro Bono Connect worden door betaalde krachten geleid en waar mogelijk ondersteund.

Vereniging NJCM

Het hoogste orgaan van het NJCM is de Algemene Ledenvergadering (ALV). Deze komt eenmaal per jaar bij elkaar en stelt het beleid van het NJCM vast. Het bestuur van het NJCM doet voorstellen voor beleid. Het Comité van Aanbeveling (CvA) wordt naar zijn advies en inzicht gevraagd wanneer het bestuur daar behoefte aan heeft. Momenteel kijkt het bestuur naar een nieuwe vorm voor de rol van het CvA. De nodige uitbreiding van het CvA zal hierop volgen.

De werkgroepen zijn de motor van de Vereniging. Zij volgen de ontwikkelingen in de mensenrechten op hun rechtsgebied, in het bijzonder in het nationaal en buitenlands beleid, waarop zij activiteiten initiëren. Om de wetenschappelijke en juridische kwaliteit van hun werk te blijven borgen, hebben de meeste werkgroepen in 2018 samengewerkt met prominente deskundigen op hun rechtsgebied. Deze zogenaamde 'gecommitteerden' attenderen de werkgroepen op nieuwe ontwikkelingen en vraagstukken en denken inhoudelijk mee. De werkgroepen bepalen zelf welke onderwerpen zij oppakken en op welke manier ze dat doen.

Algemene Ledenvergadering

Het NJCM had op 1 januari 2018: 1.104 leden en op 1 januari 2019: 1.085 leden. In 2018 zijn er 94 nieuwe leden bijgekomen en hebben 113 leden hun lidmaatschap opgezegd. Bij activiteiten die het NJCM organiseert worden actief leden geworven door de aanwezige bestuursleden en de organiserende werkgroepleden, en via de projecten PILP en PBC. Daarnaast worden vacatures voor actieve leden en wervende teksten verspreid via de website en *social media*.

De Algemene Ledenvergadering (ALV) vond plaats op 12 april 2018. De notulen van de ALV zijn na te lezen in *NTM/NJCM-Bull.* 2018, p. 317.

Bestuur

In de verslagperiode was het bestuur als volgt samengesteld:

- mr. A.G.P. (Ton) van den Brandt - voorzitter
- mr. H.J.E. (Herman) Veerbeek - vice-voorzitter
- mr. J.D. (Jos) Witteveen - penningmeester
- mr. N. (Nina) Kesar - bestuurslid
- mr. drs. J.H. (Jeannette) Kruseman - bestuurslid
- mr. dr. D.S. (Daphina) Misiedjan - bestuurslid

Werkgroepen en gecommitteerden

Het NJCM heeft de volgende acht werkgroepen en gecommitteerden:

- Duurzaam Ondernemen En Mensenrechten
 - Jan Eijsbouts, bijzonder hoogleraar Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, Maastricht University
- Europees recht
 - Rick Lawson, hoogleraar Europees recht, Universiteit Leiden
- Internationale Bescherming Mensenrechten
 - Kees Flinterman, emeritus hoogleraar rechten van de mens, Universiteit Utrecht en Maastricht University
- Internationaal Strafrecht
 - Marieke de Hoon, universitair docent Internationaal recht, Vrije Universiteit
- Strafrecht
 - Stijn Franken, advocaat en hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht
- Jeugdrecht en Gezondheidsrecht
 - Wilma Duijst, forensisch arts en Rechter-plaatsvervanger in Arnhem
- Staats- en bestuursrecht
 - Michiel van Emmerik, universitair hoofddocent Staats- en Bestuursrecht, Universiteit Leiden
- Vreemdelingenrecht
 - Ashley Terlouw, hoogleraar Rechtssociologie, Radboud Universiteit

Secretariaat

- mr. F. (Franka) Olujić - uitvoerend directeur
- C.M.H. (Toos) Verhaar - secretariaat medewerker

Comité van Aanbeveling

In de verslagperiode was het Comité van Aanbeveling als volgt samengesteld:

- mr. dr. Q.A.M. (Quirine) Eijkman
- mr. F. (Folkert) Jensma

5.2 Public Interest Litigation Project

Het Public Interest Litigation Project (PILP) is een project van het NJCM met een eigen financiële en organisatorische structuur. Met het PILP verkent het NJCM, in samenwerking met belangengroepen, NGO's, activisten, wetenschappers en advocaten, de mogelijkheid strategische juridische procedures in te zetten voor de bescherming en bevordering van mensenrechten in Nederland. Sinds het begin van het project in 2014 weten elk jaar meer organisaties het PILP te vinden. Dat gebeurt bovendien in een steeds vroeger stadium, wat gunstig is voor de opzet van dossiers en mogelijke rechtszaken.

Bij alle procedures zijn NJCM-vrijwilligers, academici, NGO's en advocaten betrokken. De advocaten komen meestal van de grotere kantoren die zijn betrokken bij Pro Bono Connect (zie paragraaf 5.3). Ook wordt op bepaalde rechtsgebieden samengewerkt met advocaten van kleinere, gespecialiseerde kantoren.

Het PILP had in 2018 zeven lopende procedures en evenzoveel in voorbereiding, onder meer over kwesties als het recht op betoging, Afghaanse 1F'ers en de toegang tot het Hof van Justitie, over staatloosheid en het ontbreken van een procedure voor de erkenning van staatloosheid. Daarnaast is er een lange lijst van zaken die zich in een verkennende fase bevinden.

Soms levert het PILP een bijdrage aan reeds ingezette strategische procedures, zoals in het hoger beroep van de *Klimaatzaak* van Urgenda waarin werd meege gedacht over de mensenrechtelijke onderbouwing. Het hoger beroep van de staat werd in oktober 2018 verworpen, waardoor de overheid 'nu echt' iets met de uitspraak over het terugdringen van CO₂-uitstoot moet. De bekendheid met en enthousiasme voor strategisch procederen in Nederland is mede door deze zaak in de afgelopen jaren sterk toegenomen.

Ter illustratie volgen hier korte weergaves van twee succesvolle procedures van het PILP: de *Woonwagenzaken* en de *SyRI-zaak*.

De Woonwagenzaak

Sinds de start van het project is het PILP betrokken bij het juridische gevecht van de Roma, Sinti en Reizigersgemeenschappen tegen het zogenaamde 'uitsterf beleid', waarbij gemeenten proberen de woonwagencultuur en woonwagens weg te krijgen. Er is op dit dossier een civiele zaak gevoerd en gewonnen. Daarnaast is het PILP betrokken geweest bij een eveneens gewonnen procedure bij het College voor de Rechten voor de Mens tegen de Rijksoverheid. Vervolgens werd met ondersteuning van advocatenkantoor Houthoff (via Pro Bono Connect) een dagvaarding voorbereid om mensenrechtenconform beleid af te dwingen op het niveau van het Rijk. Procederen bleek echter niet nodig. Op de 'laatste waarschuwingsbrief' van het PILP reageerde de verantwoordelijke Minister adequaat.

Na een aantal constructieve besprekingen, waarvoor het NJCM en de woonwagenbewoners veel input leverden, werd in juli 2018 het nieuwe, mensenrechtenconforme Rijksbeleid ten aanzien van woonwagenlocaties gepresenteerd. Hierin wordt het uitsterfbeleid afgekeurd. Dat is het mooie resultaat van de jarenlange inzet van de gemeenschap, advocaten, deskundigen en het PILP – maar nog niet het einde van dit dossier. Op decentraal niveau is er nog steeds veel onwil om te stoppen met het ‘uitsterfbeleid’ blijkt uit signalen die het PILP ontvangt uit de gemeenschap. Er worden daarom strategische procedures voorbereid om het nieuwe beleid ook op decentraal niveau goed te laten implementeren.

De SyRI-zaak

Op basis van zorgen vanuit, en in samenwerking met, het Platform Bescherming Burgerrechten startte het PILP een procedure tegen risicoprofilering door de overheid middels het Systeem Risico Indicatie (SyRI).

Het platform maakte een treffende bewustwordingscampagne bij de zaak: Bij Voorbaat Verdacht (bijvoorbaatverdacht.nl). Om een groter publiek te bereiken met de campagne en de zaak zijn bekende Nederlanders Tommy Wieringa en Maxim Februari uitgenodigd om mede-eiser te worden. Beter dan juristen kunnen zij aan het bredere publiek uitleggen welke risico’s er kleven aan de toepassing van algoritmes in *predictive policing*-systemen, zoals privacy schendingen, discriminatie en vooroordelen.

De Landelijke Cliëntenraad en de FNV sloten zich in de loop van het jaar ook aan bij de zaak, die medio 2019 voor de rechter komt. Verder is de VN-Special rapporteur voor extreme armoede en mensenrechten, Philip Alston, bereid gevonden een *amicus curiae*-brief te schrijven in deze zaak.

Hiermee is de *SyRI-zaak* behoorlijk opgeschaald met de bedoeling een groot publiek bewust te maken van de risico’s én om de rechter goed uit te kunnen leggen dat SyRI een ieder raakt en een groot probleem vormt voor fundamentele rechten.

Governance

Vanuit het dagelijks bestuur van het NJCM is vice-voorzitter Herman Veerbeek verantwoordelijk voor het PILP-NJCM.

Adviesraad

- prof. mr. T. (Tom) Barkhuysen, Universiteit Leiden, partner bij Stibbe
- prof. dr. A.F.M. (Alex) Brenninkmeijer, Universiteit Utrecht
- dr. J.D. (Jeff) Handmaker, Institute of Social Studies, Erasmus Universiteit Rotterdam
- mr. F. (Folkert) Jensma, *NRC Handelsblad*
- mr. dr. E.R. (Eva) Rieter, Vaksectie Internationaal en Europees Recht, Radboud Universiteit Nijmegen

Medewerkers:

- Mr. J. (Jelle) Klaas, litigation director en mensenrechtenadvocaat
- M.B. (Merel) Hendrickx LL.M, projectmedewerker
- Drs. M.S. (Marjolein) Kuijers, interim-projectmedewerker (juni 2018 t/m april 2019)

De medewerkers worden steeds bijgestaan door een stagiair die drie à vier maanden meedraait.

5.3 Pro Bono Connect

Voor Pro Bono Connect was 2018 een belangrijk jaar. De driejarige pilotfase liep eind 2018 af. De eerste helft van het jaar stond daarom in het teken van evaluatie van de pilotfase. Daarnaast draaide het project op volle toeren door en is zelfs uitgebreid met twee advocatenkantoren: in 2018 sloten ook Van Benthem & Keulen en Dentons Boekel zich aan bij Pro Bono Connect.

Met het opzetten van Pro Bono Connect, samen met dertien toonaangevende advocatenkantoren in Nederland, heeft het NJCM ervoor gezorgd dat maatschappelijke organisaties in Nederland betere toegang hebben tot hoogwaardig juridisch advies. Ook is de pro bono cultuur onder juristen in Nederland bevorderd.

De vraag die in de evaluatie centraal stond was: ‘Is er in Nederland behoefte aan een *clearinghouse* als Pro Bono Connect?’ Deze vraag kan met een volmondig ‘ja’ worden beantwoord. Uit de evaluatie volgde dat maatschappelijke organisaties een sterke behoefte hebben aan (bemiddeling ten aanzien van) juridische diensten en dat Pro Bono Connect goed in die behoefte voorziet. In de eerste tweeënehalf jaar van haar bestaan heeft Pro Bono Connect 116 verzoeken van organisaties aan een van de deelnemende kantoren gekoppeld. In deze relatief korte periode hebben 96 verschillende organisaties hun weg naar Pro Bono Connect weten te vinden. Ook advocaten(kantoren) zijn enthousiast over hun deelname aan Pro Bono Connect en zijn zij graag bereid hun expertise in te zetten voor het algemeen belang. Bij verschillende kantoren is de belangstelling voor pro bono werk in de afgelopen jaren significant toegenomen, zowel onder medewerkers als bij het management. Dit duidt er op dat de pro bono cultuur in Nederland in de lift zit.

De resultaten van de evaluatie en de daarop gebaseerde visie voor het vervolg van het project zijn neergelegd in het rapport ‘*Looking back and ahead. Evaluation of the pilot phase of Pro Bono Connect & Vision for the future*’ (zie probonoconnect.nl/archief/). Dit rapport is op 14 juni gepresenteerd en besproken tijdens een

rondetafelbijeenkomst met vertegenwoordigers van de deelnemende kantoren, de adviesraad en de projectraad. In de zomer is aan alle deelnemende kantoren het voorstel gedaan om zich voor een nieuwe periode van drie jaar aan te sluiten bij Pro Bono Connect. De reacties bevestigden het enthousiasme dat al uit de evaluatie bleek: alle vijftien deelnemende kantoren doen ook de komende jaren mee aan Pro Bono Connect, een geweldig resultaat.

Wat betreft de reguliere activiteiten heeft Pro Bono Connect ook niet stilgezeten. In 2018 zijn 89 verzoeken ontvangen, waarvan er aan het einde van het jaar 59 zijn 'gematcht' met een van de deelnemende kantoren. Sommige verzoeken zijn niet in behandeling genomen door Pro Bono Connect, omdat deze buiten de reikwijdte van het project vielen. Een minderheid is niet opgepakt door een kantoor, in de meeste gevallen vanwege een krappe deadline en beperkte capaciteit op een bepaalde afdeling.

Rondom een aantal actuele en/of bredere onderwerpen heeft Pro Bono Connect activiteiten georganiseerd, steeds in samenwerking met een van de deelnemende kantoren. Op 8 maart organiseerde Pro Bono Connect samen met de Thomson Reuters Foundation en De Brauw Blackstone Westbroek een evenement rondom de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv). Een panel van deskundigen gaf inzicht in de impact van de Wiv voor NGO's. Een ander prominent onderwerp was de Algemene Verordening Gegevensbescherming die op 25 mei van kracht werd. In aanloop naar die datum bleek er beperkte capaciteit om organisaties hierop op individuele basis te adviseren. Reden voor Pro Bono Connect om samen met CMS een informatieve sessie te organiseren waarin organisaties werden bijgepraat over de AVG en hoe zij kunnen voldoen aan de daaruit voortvloeiende verplichtingen. Met Simmons & Simmons organiseerde Pro Bono Connect een workshop voor maatschappelijke organisaties over intellectueel eigendom, gegeven door mr. Paul Tjiam.

In november vertegenwoordigden Annemarie van den Heuvel (projectcoördinator) en Sarai Mock (projectmedewerker) Pro Bono Connect tijdens het PILnet Global Forum in Berlijn. Zij presenteerden Pro Bono Connect op de Pro Bono Marketplace en Annemarie nam deel aan een panel '*Establishing a Clearinghouse: How to Pioneer Collaborative Initiative to Maximize the Development of Pro Bono Work*'. Het forum heeft voor Pro Bono Connect geresulteerd in een aantal nieuwe samenwerkingen en veel inspiratie om pro bono verder op de kaart te zetten.

De adviesraad van Pro Bono Connect is in 2018 tweemaal bij elkaar gekomen. Met de adviesraadleden is onder meer gesproken over het beleid van Pro Bono Connect ten aanzien van *social enterprises* en over hoe Pro Bono Connect maatschappelijke organisaties het beste zou kunnen bereiken en van dienst kan zijn.

Vanuit het bestuur van het NJCM vormen Ton van den Brandt en Herman Veerbeek de projectraad van Pro Bono Connect.

Adviesraad

NGO-vertegenwoordigers:

- R.C.E. (Ruth) Kronenburg BBA, Free Press Unlimited
- mr. E.E. (Eef) Verkade, Greenpeace International Nederland
- drs. A. (Anna) Timmerman, onafhankelijk NGO-consultant (tot november)

Vertegenwoordigers van deelnemende kantoren:

- L.B.R. (Lamin) Khadar LLB, LLM, tot medio 2018 DLA Piper, daarna namens Dentons Boekel
- mr. drs. F.P. (Freeke) Heijne, Houthoff
- mr. E.C. (Lisa) van der Maden, Stibbe
- mr. H.P. (Harald) Wiersema, NautaDutilh

Onafhankelijke leden:

- dr. B. (Brienne) McGonigle Leyh, Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
- mr. dr. M. (Munish) Ramlal, Autoriteit Persoonsgegevens (tot medio 2018), Autoriteit Persoonsgegevens (per medio 2018)
- drs. T.J.M. (Dirk) Steen, Steen Consultancy

Deelnemende kantoren:

AKD*, Baker McKenzie*, Clifford Chance*, CMS Derks Star Busmann*, De Brauw Blackstone Westbroek*, DLA Piper*, Dentons Boekel, Houthoff*, HVG Law*, Linklaters*, Loyens & Loeff*, NautaDutilh*, Simmons & Simmons*, Stibbe* en Van Benthem & Keulen.

* Dit zijn de dertien *Founding Members* van Pro Bono Connect

Projectcoördinator:

- mr. L.C. (Lara) Talsma (tot juni)
- A.K. (Annemarie) van den Heuvel LL.M (vanaf eind februari, t/m juni interim)

Projectmedewerker:

- S.D. (Sarai) Mock (tot december)

6 Stichting NJCM-Boekerij

De Stichting NJCM-Boekerij geeft het Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten | NJCM-Bulletin (NTM) uit. Ook worden boeken op het gebied van de mensenrechten uitgegeven. NTM/NJCM-Bulletin jaargang 43 (2018) heeft een omvang van bijna 700 pagina's. Het tijdschrift wordt gezonden aan alle NJCM-leden en aan abonnees. Van de aan de Boekerij verschuldigde vergoedingen voor het overnemen van artikelen uit het NTM wordt door het NJCM de helft overgemaakt aan het VN-Fonds voor slachtoffers van foltering te Genève. Dit is ook in 2018 gebeurd (€ 5.890,-).

In 2018 verscheen boek nummer 57 bij de Stichting NJCM-Boekerij. In het kader van de Thoolen NJCM-scriptieprijs is de winnende scriptie van Sylvie McCallum Rougerie gepubliceerd: *Police Failures to Combat Sexual Assault: Lessons from International and Regional Human Rights law for Improving Accountability under the Canadian Charter of Rights and Freedoms*.

Bestuursleden zijn: mr. M.K. (Miëlle) Bulterman (voorzitter), J. (Jos) Witteveen (penningmeester), de plek van de secretaris is vacant.

Mr. G.J.M (Trudy) Veerman was sinds 2001 secretaris van het bestuur. Zij nam afgelopen jaar afscheid van het bestuur van de Boekerij, nadat ze het jaar daarvoor de werkgroep Jeugdrecht vaarwel had gezegd na circa 25 jaar bevlogen inzet. Zij geniet van een welverdiend pensioen waarin zij zich richt op haar andere passie, muziek maken.

7 Stichting Vrienden NJCM

De Stichting Vrienden van het NJCM heeft het afgelopen jaar € 1.967,- van donateurs ontvangen (2017: € 2.015,-). Het aantal donateurs is licht gestegen tot 28 (2017: 26). Het bestuur van de Stichting Vrienden NJCM wil de donateurs heel hartelijk bedanken voor hun financiële bijdrage.

Het bestuur constateert dat er een groot aantal trouwe donateurs is die al vele jaren een financiële bijdrage aan de Stichting Vrienden NJCM levert. Het bestuur brengt in dit verband graag de fiscale mogelijkheid van een periodieke gift onder de aandacht. Deze periodieke gift loopt minimaal vijf jaar en is volledig, zonder drempel, aftrekbaar voor de inkomstenbelasting.

Mochten er donateurs zijn die interesse hebben in een periodieke gift dan kunnen zij contact opnemen met het secretariaat van het NJCM of de penningmeester van de Stichting Vrienden.

Bestuursleden zijn: mr. O.P.G. (Otto) Vos (voorzitter), mr. Th.J. (Dick) Blommestijn RA (penningmeester), mr. drs. S. (Simon) Minks (bestuurslid) en dhr. D.Tj. (Douwe) Sikkema (secretaris).

8 Verslagen werkgroepen

Werkgroep Duurzaam Ondernemen En Mensenrechten (DOEM)

De werkgroep DOEM heeft in 2018 gewerkt aan een aantal zelfgekozen thema's, meegewerkt aan twee PILP-activiteiten en de derde editie van de Sustainability-NJCM Business & Human Rights Student Competition medegeorganiseerd.

Een drietal thema's stammend uit 2017 is vanwege de ontwikkelingen in de actualiteit gedurende 2018 stopgezet. De medewerking aan de rechtszaak van de FNV tegen de FIFA betreffende de misstanden bij de bouwprojecten in Qatar is stopgezet vanwege het feit dat de rechtszaak zelf is opgeschort tot nader order. De activiteiten rondom de Wet zorgplicht kinderarbeid voor bedrijven zijn tevens stopgezet vanwege het aanhouden van deze wet in de Eerste Kamer. De plannen voor het houden van een seminar omtrent de mensenrechtenrechtelijke verantwoordelijkheden van de NAM bij de gaswinning in Groningen, zijn begin 2018 ingehaald door de actualiteit, toen de NAM uit het schadevergoedingsproces is gehaald.

De werkgroep heeft de vele ontwikkelingen rondom het lozen van giftige stoffen door het bedrijf Chemours in de wateren rondom Dordrecht nauwgezet gevolgd in 2018. Het onderzoek van de RIVM heeft echter uitgewezen het vervuilde water geen nadelige effecten heeft op de gezondheid noch voor het milieu. Onder druk van de Nederlandse overheid zet het bedrijf zelf steeds meer stappen om de lozing terug te dringen. Gezien deze positieve ontwikkelingen heeft de werkgroep besloten dit onderwerp in 2019 slechts marginaal te zullen blijven volgen.

De werkgroep heeft gedurende 2018 een drietal nieuwe thema's opgepakt. Het eerste nieuwe thema betreft de vervuilende raffinaderij ISLA op Curaçao. De ernstige nadelige gevolgen op de gezondheid van de eilandbewoners, alsook het milieu, krijgen weinig aandacht van de Nederlandse overheid. De werkgroep is voornemens dit punt bij de Tweede Kamer op de agenda te zetten.

Het tweede nieuwe thema betreft de arbeidsomstandigheden in Nederland van bepaalde beroepsgroepen en in bepaalde sectoren. Gedacht wordt aan notoire sectoren als de bouw en tuinbouw, maar ook de verplichte zzp-

constructies in de nieuwe platformeconomie. De werkgroep heeft de situatie in kaart gebracht en bezint zich over de beste manier om hiervoor aandacht te vragen bij het brede publiek.

Het laatste nieuwe thema van 2018 is de op handen zijnde rechtszaak van Milieudefensie tegen Shell. Milieudefensie is van mening dat Shell middels haar bedrijfsactiviteiten klimaatschade veroorzaakt en hierdoor de mensenrechten niet respecteert. Samen met Milieudefensie trof de werkgroep voorbereidingen om een seminar over de rechtszaak te organiseren. Het seminar focust op de mensenrechtelijke verantwoordelijkheid van Shell inzake klimaatverandering. Het seminar vond plaats op 31 januari 2019.

Om de twee jaar wordt de Schoemaker Sustainalytics-NJCM Student Competition gehouden. Hierbij kunnen studenten door het indienen van een onderzoeksvoorstel op het gebied van Business & Human Rights een stage winnen bij het onderzoeksbureau Sustainalytics. Eind 2017 werd de derde editie aangekondigd. De werkgroep DOEM heeft de eerste beoordeling van de inzendingen gedaan. Vervolgens heeft Sustainalytics Thirza Molenaar gekozen als de winnaar. Haar onderzoeksvoorstel betrof de vraag hoe het recht het ontsluiten van informatie betreffende *human rights impact assessments* van bedrijven kan bevorderen. Thirza heeft haar stage inmiddels succesvol afgerond.

Op verzoek van het PILP heeft de werkgroep DOEM haar expertise verleend inzake twee onderwerpen. Een vertegenwoordiger van de werkgroep nam deel aan een brainstormsessie met verschillende partijen om de mogelijkheden te onderzoeken van een rechtszaak tegen een kledingbedrijf voor het schenden van mensenrechten omtrent arbeidsomstandigheden in de keten.

Tevens heeft DOEM het PILP geholpen bij het in kaart brengen van de situatie betreffende SLAPP's (Strategic Lawsuit against Public Participation) in Nederland om antwoord te krijgen op vragen als: welke rechtszaken vallen daaronder, welke afweging maakt de rechter en zijn er voldoende waarborgen in ons rechtssysteem tegen SLAPP's?

Verder hebben werkgroepleden deelgenomen aan een aantal bijeenkomsten, zoals 'Improved Responsible Business Conduct through effective NCPs' van het OESO-NCP, 'Human Rights Inside Out' bij de ISS, publieke debatten over Investor-State Dispute Settlement (ISDS) en over palmolie bij Pakhuis de Zwijger, 'Five years after Rana Plaza: Towards a responsible garment supply chain?' van het Asser instituut, 'Human Round Table' bij de VBDO, het seminar 'Climate change options and duties under international law' van de KNVIR en het 'UN Annual Forum on Business and Human Rights' in Genève.

In 2019 is de werkgroep voornemens om verder te werken aan ISLA en arbeidsomstandigheden in Nederland, alsook nieuwe thema's op te pakken.

Werkgroep Europees recht

Op 15 maart organiseerde de werkgroep Europees recht het zeer goed bezochte seminar 'Privacy in de Algemene Verordening Gegevensbescherming, een zegen of een vloek?'. De discussie werd geleid door Jerre Perenboom en Bram van Lieshout uit de werkgroep. Een verslag van het seminar is verschenen in NTM 2018, p. 583-588.

Daarnaast heeft de werkgroep in juni de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) geïnformeerd over verschillende kwesties, voorafgaand aan het vijfde bezoek en rapport over Nederland door ECRI.

Net als voorgaande jaren zijn meerdere leden van de werkgroep betrokken geweest bij verschillende dossiers van NJCM's Public Interest Litigation Project. Zij waren verbonden aan de dossiers SyRI, discriminatie en racisme en hoofddoekdiscriminatie.

Leden van de werkgroep Europees recht zijn sinds de start van de website liberties.eu verantwoordelijk voor de daarop gepubliceerde Nederlandse nieuwsartikelen. Op deze site zijn ontwikkelingen op het gebied van de fundamentele rechten en vrijheden in de Europese Unie te volgen.

Het voorzitterschap van de werkgroep is gedurende het jaar geleidelijk overgegaan van Nina Kesar naar Floor van Holsteijn, voorheen vice-voorzitter. Nina heeft de werkgroep Europees recht bijna vijf jaar met veel passie geleid. Tijdens haar voorzitterschap was er veel aandacht voor de informatievoorziening richting liberties.eu, een Europese samenwerking die leidde tot de oprichting van de Civil Liberties Union for Europe (Liberties) in Berlijn. Nina blijft bij het NJCM én Liberties betrokken als bestuurslid. Nikki Kok is gestopt als vice-voorzitter. Rick Lawson, hoogleraar Europees Recht aan de Universiteit Leiden, is sinds januari 2018 als gecommitteerde betrokken bij de werkgroep. Hij schoof aan tijdens een vergadering om kennis te maken met de leden en actuele onderwerpen in dit veld te bespreken. De werkgroep was zeer geïnspireerd door zijn deelname en pakt een aantal suggesties op.

Werkgroep Internationale Bescherming Mensenrechten

De werkgroep Internationale Bescherming Mensenrechten (IBM) volgt het mensenrechtenbeleid van de Nederlandse regering op het bilaterale en multilaterale niveau. Speciale aandacht gaat uit naar de Verenigde Naties. Daarnaast monitort IBM de implementatie van internationale mensenrechtenverdragen in Nederland en coördineert de totstandkoming van een groot aantal (schaduw)rapportages aan de VN-Mensenrechtenraad en de VN-Verdragscomités.

In 2018 was de werkgroep betrokken bij de organisatie van een follow-up bijeenkomst in het kader van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (IVESCR) in samenwerking met het College voor de Rechten van de Mens. Ook heeft een aantal leden een blogreeks geschreven waarin het Nederlandse lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad centraal stond. Zie de rubriek 'Actueel' op www.NJCM.nl.

Daarnaast bereidde een deel van de werkgroep de gezamenlijke NGO-rapportage over de naleving van het Anti-folterverdrag van de VN in Nederland voor. Dit rapport kwam tot stand in nauwe samenwerking met een aantal

deskundige NGO's en werd ondertekend door zeven andere organisaties. In het rapport worden onder ander de volgende zorgpunten onder de aandacht van het toezichhoudend comité gebracht: de situatie van jongeren in gesloten jeugdzorg, jongeren in voorarrest, de gebrekkige registratie en bestrijding van mensen- en kinderhandel en vreemdelingendetentie op Schiphol. De rode draad in het NGO-rapport vormde het gebrek aan informatie over deze en andere onderwerpen, en de verplichting van de overheid om deze data te verzamelen en openbaar te maken.

Werkgroep Internationaal Strafrecht

In 2018 is met name de behandeling voortgezet van een tweetal hoofdthema's uit het voorafgaande jaar. Allereerst heeft de werkgroep Internationaal Strafrecht in samenwerking met de werkgroep Vreemdelingenrecht en het PILP, het 1F-vraagstuk verder bestudeerd en aangekaart: dit betreft personen van wie het vermoeden bestaat dat zij zeer ernstige misdaden hebben gepleegd in het buitenland, waardoor zij geen verblijfsstatus kunnen krijgen en in een juridisch niemandsland belanden. Dit jaar is het onderwerp aangekaart bij het Gerechtshof Den Haag. De werkgroep blijft dit onderwerp volgen in 2019. Daarnaast boog de werkgroep zich over het thema noodtoestand, meer specifiek over de vraag wat de gevolgen zouden kunnen zijn indien in Nederland de noodtoestand wordt afgekondigd. Gelet op de actualiteit van dit thema in bijvoorbeeld Frankrijk en Turkije organiseert de werkgroep hier een seminar over in maart 2019.

De werkgroep kent betrokken leden die één keer per twee maanden in persoon bijeenkomen en tussentijds actief contact met elkaar onderhouden. Nieuwe leden zijn altijd welkom om aan te sluiten bij één van de vergaderingen.

Werkgroep Jeugdrecht en Gezondheidsrecht

De werkgroep Jeugdrecht en Gezondheidsrecht werkt al geruime tijd in subgroepen aan een aantal relevante jeugdrechtelijke onderwerpen: adoptie en gesloten jeugdhulp. Twee tot drie keer per jaar wordt de voortgang in de gehele werkgroep besproken.

In de discussies over adoptie is de nadruk meer en meer komen te liggen op het recht op afstammingsgegevens. In het bijzonder welke ervaringen geadopteerden hebben als zij op zoek zijn naar hun afstammingsgegevens. De werkgroep is voornemens een onderzoek op te starten over het recht op afstammingsgegevens. Ter voorbereiding hiervan heeft medio 2018 een gesprek plaatsgevonden met een aantal geadopteerden. In dit gesprek kwam naar voren dat er zowel positieve als negatieve ervaringen zijn bij geadopteerden voor wat betreft het achterhalen van afstammingsgegevens. In hun zoektocht merken zij dat adoptiedossiers veelal niet compleet zijn, soms zelfs helemaal ontbreken, of dat er tegenwerking is van autoriteiten en organisaties. Soms is er sprake van een goede ondersteuning van de bemiddelingsorganisatie en het adoptieland zelf. De werkgroep vindt het belangrijk dat de ervaringen van geadopteerden in kaart worden gebracht, los van de belangen die bemiddelingsorganisaties of autoriteiten hebben. Na een gesprek met een aantal geadopteerden is een onderzoeksvoorstel geformuleerd, dat kritisch is beoordeeld door de geadopteerden en op dit moment voorligt aan alle werkgroepleden. Wanneer het voorstel definitief is vastgesteld, gaat de werkgroep op zoek naar de nodige financiering. Het doel van het onderzoek is om inzicht te geven in de ervaringen van geadopteerden, het publieke debat te stimuleren en politieke besluitvorming te bevorderen.

De gesloten jeugdhulp is een tweede thema dat de aandacht heeft van de werkgroep. In 2018 is gewerkt aan de voorbereiding van een nieuwe studiedag over gesloten jeugdhulp in de praktijk - als vervolg op de eerdere studiedag waar veel werkgroepleden een bijdrage aan leverden. De dag is naar een later moment verzet en zal niet in 2018, maar begin 2019 plaatsvinden. Doordat leden van deze subgroep een volle eigen agenda hadden, lukt het niet om andere activiteiten te ontwikkelen. Een van de werkgroepleden is in een vergevorderd stadium van afronding van haar promotieonderzoek op dit onderwerp, wat de basis zal zijn voor verdere activiteiten in 2019.

Eind 2018 is tevens een eerste aanzet gegeven om aandacht te besteden aan 30 jaar Kinderrechtenverdrag. Een van de werkgroepleden is trekker van dit project, waarvoor inmiddels een aantal ideeën is gelanceerd. Vooral wordt verkend wat kinderrechten en klimaat voor elkaar kunnen betekenen.

Er is vanuit de werkgroep een reactie geschreven voor de internetconsultatie over de Wet op het geboorteverlof. In deze reactie is de rol van de vader, zoals vormgegeven in het wetsvoorstel, kritisch tegen het licht gehouden. Er is een bijdrage geleverd voor de schaduwrapportage inzake het Anti-folterverdrag ten aanzien van de gesloten jeugdhulp, de voorlopige hechtenis en kinderhandel.

Naast deze grotere onderwerpen en activiteiten is er binnen de werkgroep onder meer aandacht besteed aan een aantal dossiers van het PILP, waarin in het bijzonder is gesproken over het recht op water, de rol van *legal observers* en wat werkgroepleden voor het PILP kunnen betekenen. Een van de werkgroepleden heeft voor het dossier 'recht op water' een korte nota geschreven over wat het betekent voor kinderen als hun ouders worden van water afgesloten en in hoeverre dit toelaatbaar is vanuit kinderrechtenperspectief.

Voorts zijn 'kinderen in IS-gebied' onderwerp van discussie geweest. Ook is er voor de interne discussie door een werkgroeplid een artikel geschreven over aardbevings schade en de gevolgen voor kinderen. Tot slot is er gesproken over de kwaliteit van medisch wetenschappelijk onderzoek onder kinderen.

Werkgroep Staats- en Bestuursrecht

In 2018 besteedde de werkgroep Staats- en Bestuursrecht werkgroep aandacht aan de ontwikkelingen die spelen rondom inlichtingen en veiligheid. De werkgroep had twijfels bij de voorgestelde wijzigingen van de nieuwe Wet op

de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv2017) en schreef een reactie op de consultatie van het wetsvoorstel en de bijbehorende beleidsregels. Gelet op de uitgebreide bevoegdheden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bevat de Wiv2017, ook met de voorgestelde wijzigingen, volgens het NJCM nog onvoldoende waarborgen ter bescherming van fundamentele mensenrechten en vrijheden.

In het kader van de tijdelijke Wet bestuursrechtelijke maatregelen terrorismebestrijding nam de werkgroep deel aan een bijeenkomst georganiseerd door het College voor de Rechten van de Mens en Amnesty International. De aanwezige advocaten, onderzoekers, professoren, NGO's, ambtenaren en rechters kwamen tot de conclusie dat een aantal van deze maatregelen mogelijk tot ongunstige effecten kan leiden voor mensenrechten, zoals privacy en het verbod op discriminatie.

In maart nam de werkgroep deel aan een paneldiscussie van Women Justice Professionals and Gender Equality, waarbij de effectieve participatie van vrouwen en hun deelname aan het openbare en politieke leven centraal stond. De participatie van vrouwen in alle aspecten van de justitiële keten is een mensenrecht en een waardevolle component van bestuur. In dezelfde maand bereidde de werkgroep een reactie voor op het conceptwetsvoorstel Wet invoering extra geboorteverlof (WIEG).

Voor de werkgroep was het Wetsvoorstel gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden (WGS) van september 2018 ook reden om aan de bel te trekken. Dit wetsvoorstel beoogt de uitwisseling en verwerking van gegevens te verbeteren tussen instanties die met elkaar samenwerken bij de aanpak van bijvoorbeeld de bestrijding van ondermijnende criminaliteit, van verstoring van de openbare orde en veiligheid, of van misbruik van overheidsgeld en sociale voorzieningen. De werkgroep schreef NJCM's reactie op de consultatie: daarin worden zorgen geuit over de huidige opzet van de WGS en de negatieve rechtstatelijke gevolgen ervan.

Tijdens een werkbijeenkomst van de Coalitie voor inclusie over de schaduwrapportage van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-verdrag Handicap) heeft de werkgroep meegedacht over het scherpstellen van doel en missie van de schaduwrapportage. In de rapportage worden belangrijke onderwerpen behandeld met betrekking tot de implementatie van het verdrag. De schaduwrapportage wordt in 2019 ingediend.

Op uitnodiging van het PILP nam de werkgroep daarnaast deel aan een discussie over plannen van de overheid om voorlichting en anticonceptie aan te bieden aan kwetsbare vrouwen. Rechten die hierbij mogelijk in het geding zijn, zoals stereotypering, lichamelijke integriteit en dwang kwamen aan de orde. Verder werd in het kader van het PILP door een werkgroep lid meegedacht over het kort geding in de *Wiv-zaak* en over de dagvaarding in de bodemprocedure voor de *SyRI-zaak*.

De werkgroep bestaat uit diverse juristen en rechtenstudenten en verwelkomt graag nieuwe, bevlogen en kritische leden die zich actief willen inzetten voor het beschermen van grondrechten.

Werkgroep Strafrecht

Onderwerpen die de werkgroep Strafrecht aandachtig volgde in 2018 zijn onder meer: het Nederlandse terrorismebeleid, het Wetsvoorstel geweldsaanwending politieambtenaren, etnisch profileren, de levenslange gevangenisstraf en de positie van het slachtoffer in het strafproces.

In samenwerking met andere werkgroepen leverde de werkgroep Strafrecht input voor de schaduwrapportage voor het Anti-foltercomité. De bijdrage bestond vooral uit suggesties voor verbeteringen voor het beleid rondom de levenslange gevangenisstraf en het terrorismebeleid in Nederland. Hierin werd onder meer bepleit dat Nederland ook met een tussentijdse toetsing niet voldoet aan de eisen die worden gesteld aan een levenslange gevangenisstraf door het EHRM. Daarnaast wordt er aandacht gevraagd voor de automatische plaatsing van terrorismeverdachten in het zwaarste gevangenisregime van Nederland: er zou per individu moeten worden beoordeeld of diegene in een van de zwaarste gevangenisregimes van het land hoort, daar waar gedetineerden langdurig alleen opgesloten kunnen worden en elke beweging en gesprek wordt gemonitord. Half december publiceerde het Anti-folter comité een kritisch rapport met aanbevelingen aan Nederland over de implementatie van het verdrag, waar de input van de werkgroep in weerklinkt.

Op 8 november organiseerde de werkgroep een seminar over de positie van het slachtoffer in het strafproces. Het seminar was een groot succes. Er ontstond een open en inhoudelijke discussie waar zowel de gastsprekers als het publiek actief aan deelnamen. Een verslag van het seminar verschijnt in het eerste nummer van het NTM in 2019.

Tot slot zijn er gedurende het hele jaar nieuwe en enthousiaste leden bij de werkgroep gekomen. Nadine Achterberg legde in de loop van het jaar het voorzitterschap neer. De werkgroep is haar zeer dankbaar voor haar inzet als voorzitter. Zij blijft tot hun grote vreugde actief betrokken bij de werkgroep. Het stokje van mede-voorzitter is doorgegeven aan Tom Faber. De werkgroep Strafrecht vergadert iedere laatste dinsdag van de maand in Den Haag. Geïnteresseerden kunnen via het secretariaat contact opnemen met voorzitters Tom Faber en Anique van den Bosch.

Werkgroep Vreemdelingenrecht

Het begin van 2018 stond voor de werkgroep Vreemdelingenrecht met name in het teken van het organiseren van een symposium dat volgde op de ALV van het NJCM. Het symposium, dat onder leiding stond van Tineke Strik, nam het recent verschenen proefschrift van Eva Hilbrink als uitgangspunt: daarin beschrijft zij het onderscheid tussen de manier waarop naar gezinshereniging en het recht op gezinsleven wordt gekeken door het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) in Luxemburg en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in Straatsburg. In het Unierecht is gezinshereniging de regel en moet de beperking daarvan evenredig zijn en mag de gezinshereniging

niet onmogelijk of uiterst moeilijk worden gemaakt. In de context van artikel 8 het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is het veeleer zo dat de staat een ruime beoordelingsruimte heeft voor het beantwoorden van de vraag of het recht op gezinsleven wordt beperkt of niet. Dat twee hoogste hoven verschillend naar vergelijkbare zaken kijken, levert spanning op. Voorbeelden daarvan zijn onder meer: het vereiste van het hebben van een visum, het inburgeringsvereiste, het belang van het kind en openbare orde problematiek. Mede door een actieve zaal werd het een levendige en geslaagde bijeenkomst.

In 2018 ontstond een vluchtelingenvraagstuk in het Koninkrijk der Nederlanden. Door de crisis in Venezuela zagen veel Venezolanen zich genoodzaakt om de oversteek naar Curaçao, Aruba of Bonaire te maken. De werkgroep volgt de ontwikkelingen op de voet en denkt mee met een lokale NGO over een werkend systeem van rechtsbijstand en over lobby voor steun vanuit Nederland.

De werkgroep mocht in 2018 twee nieuwe leden verwelkomen. In juni hield de werkgroep voor het eerst een borrel – dat was een groot succes!